

Nr.2(85) 2005 m. kovo-balandžio mėn. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos laikraštis
„Litwa tatarlary“ Leidžiamas nuo 1995 m sausio mėn. ISSN 1822-2072

KODĖL BUVO ĮKURTA VILNIAUS APSKRITIES TOTORIŲ BENDRUOMENĖ? *Galimas SITDYKOVAS*

2004 metų lapkričio mėnesį buvo užregistruota nauja asociacija – Vilniaus apskrities totorių bendruomenė. Bendruomenės pirmininke išrinkta humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto docentė Galina Miškinienė.

Per ganėtinai trumpą laiką ši bendruomenė aktyviai plėtojo organizacinę ir kultūrinę veiklą. Jos dėka įkurtas ir nuolat veikia „Senjorų klubas“, vienijantis vyresnio amžiaus žmones. Buvo surengta Vilniaus totorių kelionė į Visaginę vykusį Rusijos ir Tatarstano liaudies artistės Veneros Ganijevos koncertą. Bendruomenė aktyviai dalyvavo organizuojant visos Lietuvos Kurban Bairamo šventę, vykusią Vilniuje š. m. sausio 22 dieną.

2005 m. vasario 12 dieną lenkų kultūros namuose įvyko Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pristatymas Lietuvos totorių visuomenei.

Susirinkimas, kaip ir reikėjo tikėtis, buvo audringas, emocionalus. Ir naujos bendruomenės šalininkai (absolūti dauguma esančių salėje), ir priešininkai (Vilniaus krašto totorių bendruomenės vadovai Jonas Aleksandravičius ir jo pavaduotojas Adomas Asanavičius bei keli juos atlydėję asmenys) pateikė visus įmanomus argumentus ir bandė įrodyti, kad tokia bendruomenė nereikalinga. Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti pagrindinių nesutarimų priežastis ir kas teisus, o kas – ne.

Dauguma susirinkime dalyvavusių žmonių ir jų vardu kalbėję Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkė dr. G. Miškinienė, laikraščio „Lietuvos totoriai“ vyriausiasis redaktorius G. Sitdykovas, verslininkas A. Aleksandrovičius, islamo bakalauras M. Gembickis, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. A. Jakubauskas, sąjungos tarybos narys dr. R. Makaveckas, Nemėžio vidurinės mokyklos mokytojas B. Jakubovskis, Vilniaus gyventoja G. Vėgelienė, Panevėžio totorių bendruomenės pirmininkas I. Bogatovas ir kiti palaikė Vilniaus apskrities totorių bendruomenės įkūrimą ir jos išsilydimą į bendrą sąjungą. Kuo grindžiamas Vilniaus apskrities totorių bendruomenės sukūrimo būtinumas, jei nuo 1994 metų egzistuoja Vilniaus krašto totorių bendruomenė?

Vilniaus krašto totorių bendruomenės vadovybė ir keletas jos šalininkų ignoruoja daugumos totorių, gyvenančių sostinėje, interesus ir per paskutinius 10 metų kategoriškai atsisako įeiti į Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos sudėtį. Pradžioje dar buvo viliamasi, kad bus išspręsti nesutarimai ir nugalės bendri mūsų tautos interesai, tačiau tai nepasitvirtino.

Bandant jungtis į vieningą organizaciją, Adomui Asanavičiui net buvo pasiūlyta tapti visos Lietuvos totorių bendruomenių (Nukelta į 6-tą psl.)

ĮVYKIAI, FAKTAI

Kaunas. Vasario mėn. 26 dieną Kauno įvairių tautų kultūros centre (Šv. Gertrūdos 58) įvyko LTBS mėnraščio „Lietuvos totoriai“ 10 metų jubiliejaus paminėjimas. Į renginį susirinko Kauno mieste gyvenantys Lietuvos totoriai. Jame taip pat dalyvavo šio centro direktorius D. Babilas, LTBS pirmininkas dr. A. Jakubauskas, Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkė dr. G. Miškinienė, verslininkas A. Aleksandrovičius, Klaipėdos totorių bendruomenės „NUR“ pirmininkas F. Šaripovas su keletu bendruomenės aktyvistų, Panevėžio totorių bendruomenės pirmininkas I. Bogatovas.

Mėnraščio „Lietuvos totoriai“ dešimtmečio proga ir už aktyvią visuomeninę veiklą nusipelnusiems LTBS nariams buvo įteikti padėkos raštai. Oficialiai renginio daliai pasibaigus, jo dalyviai neformalioje aplinkoje vaišinosi pačių atsineštomis vaišėmis pirmame KITKC patalpų aukšte.

Mėnraščio jubiliejaus paminėjimą filmavo Lietuvos Televizijos laidos „Labas“ kūrybinė grupė. Programa apie šį renginį per LTV buvo parodyta 2005 m. kovo 19 dieną.

Vilnius. Balandžio mėn. 1 d. įvyko „Senjorų klubo“, įsteigto prie Vilniaus apskrities totorių bendruomenės, susirinkimas. Susirinkusieji kaip paprastai turiningai praleido laiką: pasižiūrėjo videofilmą, pasišnekučiavo prie vaišių stalo. Į renginį buvo pakviesta pianistė, kuri atliko populiarias 1960–1970-ųjų metų melodijas, tuo praskaidrindama garbių senjorų nuotaiką. Kitas klubo susirinkimas įvyks š. m. balandžio 29 d. 16 val. Tautinių bendrijų namuose, Raugyklos g. 25, Vilniuje.

Grigiškės. Balandžio mėn. 9 dieną Grigiškių kultūros namuose įvyko Lietuvos totorių bendruomenės vakaras, kurį organizavo Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga ir Vilniaus apskrities totorių bendruomenė. Renginyje dalyvavo Lietuvos totorių jaunimas ir ir pagyvenę tautiečiai, iš viso apie 75 žmonės. LTBS siekia, kad panašaus pobūdžio renginiai vyktų kiekvieną mėnesį.

Alytus. Balandžio mėn. 16 dieną Raižių kaime įvyko Alytaus apskrities totorių bendruomenės ir Raižių musulmonų religinės bendruomenės ataskaitinis – rinkiminis susirinkimas. Susirinkime dalyvavo vietos bendruomenės nariai, Kauno musulmonų religinės bendruomenės pirmininkas Romas Jakubauskas ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

Susirinkusieji iš klausė Alytaus apskrities totorių bendruomenės pirmininko Ipolito Makulavičiaus ir revizijos komisijos ataskaitas. Jie buvo supažindinti su bendruomenės tarybos nuveiktais darbais, iš klausė ateities perspektyvas. Bendruomenės pirmininku naujai kadencijai susirinkusieji vienu balsu išrinko Ipolitą Makulavičių, kuris šias pareigas eina daugiau kaip penkiolika metų. Alytaus apskrities totorių bendruomenė yra viena

„LT“ informacija

Atėjo namazo laikas

Larisa PAVLOVA

Straipsnis perspausdintas iš dienraščio „Večernij Minsk“, išėjusio 2005 metų vasario 28 d., Nr. 47 (10723)

Nepaisant izoliacijos, trukusios daugelį metų, totoriai, jau šešis amžius gyvenantys Baltarusijoje, išsaugojo ne tik savo tautos tradicijas, bet ir ištikimybę islamui. Tuo mes įsitikinome apsilankę Minske, Gribojedovo gatvėje, kur statoma pagrindinė šio miesto mečetė. Ji bus tokia pat kaip nugriauta 1962 metais, stovėjusi Baltarusijos sostinės Mašerovo prospekte. Jos vietoje dabar įrengtas viešbučio „Jubilejnaja“ baras

Darbų vykdytojas išeivis iš Palestinos Avadas papasakojo, kad mečetę stato daugiausia baltarusiai. Jis pats taip pat yra Baltarusijos gyventojas, 1984 metais baigęs Baltarusijos politechnikos instituto statybos fakultetą, o vėliau – aspirantūrą. Žiūrėdamas į gerai besitvarkantį tėvą, jo pėdomis pasekė ir vyresnysis sūnus, įstojęs į Baltarusijos nacionalinį technikos universiteto statybos fakultetą. Kaip paaiškėjo vėliau, Baltarusijos politechnikos institutą ir aspirantūrą taip pat baigė jemenietis Saleh Ali Hamud, statybos rėmėjo atstovas.

Iš svetingų pašnekovų ypatingomis savo tautos istorijos ir kultūros žiniomis išsiskyrė Yvijos miestelio imamo pronūkis, buvęs prestižinės Minsko mokyklos direktorius, šiuo metu mečetės administracijos vadovas Abu–Bekiras Šabanovičius. Iš jo sužinojome, kad vieta kadaise prarastai šventovei pasirinkta ne atsitiktinai. Būtent čia anksčiau buvo totorių sodai ir musulmonų kapinės. Ilgai lauktas objektas dabar statomas pagal senovinius brėžinius.

Musulmonų šventovėje

Apie tai, kokia bus mečetė, sužinojome iš muftijaus Ismailo Mustafaovičiaus Aleksandrovičiaus, aplankę šalia esančius laikinus maldos namus. Skirtingai nei anksčiau buvusioje mečetėje, šioje bus cokolinis aukštas, kuriame bus įrengta 120 vietų susirinkimų salė, muziejus, islamo literatūros biblioteka, dvi klasės mokiniams, imamo ir svečių kambariai, virtuvė, sanitariniai mazgai, pagalbinės patalpos. Viršuje bus įrengta mečetė: vyrų ir moterų pusės perskirtos pertvara, vyrams skirtas balkonas, į viršų kylantis minaretas.

Kol statoma nauja mečetė, musulmonai atlieka namazą (maldą) laikinose patalpose. Nusivėję ir išsipykę į šlepetes,

lydimi muftijaus įėjome į patalpas, kuriose ne tik sužinojome daug naujo, bet ir susipažinome su tais, kas nuolat čia lankosi.

– Pas mus paveikslų neturi būti, tik Korano ištraukos, – pastebėjęs mūsų smalsius žvilgsnius paaiškino muftijus Ismailas Mustafaovičius, ir netgi perskaitė vieną iš surų. – O tai, – tarė jis rodydamas į kabančius netoli vienas kito du puikiai išaustus kilimus, – praėjusių metų birželį statybas aplankiusio Tatarstano premjero dovana. Mečetė, kurią jūs matote įaustą juose, Kazanės Kremliuje bus atidaryta šių metų vasarą, miesto tūkstančio metų jubiliejaus proga.

Pasigrožėję kilimais ir apžiūrėję kambarį, kuriame už pertvaros penktadieniais meldžiasi moterys (skirtingai nei vyrams, joms nebūtina eiti į mečetę), mes užsukome į kambarį, ant kurio grindų gulėjo spalvoti maldos kilimėliai. Kaip mums pasakė vėliau, tarp jų yra ir kilimėlis, padovanotas centrinio Rusijos regiono muftijaus.

Namazas – šventas reikalas

Mums bekalbant su musulmonais, atėjo namazo metas. Pakviesti imamai – iš Turkmenijos Chodža Geldy ir iš Turkijos Tundžai Bidžioğlu, – vieni iš pirmųjų užėmė savo maldos vietas. Jų pavyzdžiu pasekė ir kiti vyrai. Jie meldėsi neilgai, bet nuoširdžiai. Tikriausiai jų mintys namazo metu buvo sukonzentruotos bendravimui su Alachu ir jo Pranašu Muhamedu, gimusiu 571 mūsų eros metais Mekoje. Iš islamą išpažįstančių žmonių sužinojome, kad įtikėję musulmonai negarbina ir neišaukština nė vieno iš žmonių.

Kiekvienas musulmonas nori bent kartą gyvenime apsilankyti Saudo Arabijoje, kur yra pagrindinės islamo šventovės: Mekoje esančioje mečetėje, juosiančioje Kaabą, jie nori paliesti

įžymųjį Juodąjį akmenį, taip pat reikia apsilankyti mečetėje Medinoje, šalia kurios yra Pranašo kapas. Šių šventovių link ir krypsta visų pasaulio musulmonų žvilgsniai.

Salam aleikum, muftijau Ismailai

Išrinktas Baltarusijos musulmonų religinės sąjungos muftijumi, vėliau 4 kartus juo perrinktas, 1998 metais atlikęs Hadžą Mekoje išeivis iš Klecko Ismailas Mustafaovičius Aleksandrovičius iki 1939 metų kalbėjo tik baltarusiškai. 1925 – 1936 m. mokėsi arabiško rašto pas imamo padėjėją, 1953 metais baigė Baltarusijos politechnikos instituto statybos fakultetą, vėliau aspirantūrą. Jis nemoka totorių kalbos, bet gerai kalba rusų, baltarusių, lenkų kalbomis, esant reikalui gali susišnekėti angliškai.

Baigęs institutą Ismailas Aleksandrovičius trejus metus dirbo Urale. Vėliau jis dalyvavo įsisavinant Plėšinius, po to grįžo į Minską. Tai įvyko 1956 metais. Pirmaisiais metais talentingas, tikslo siekiantis specialistas dirbo „Minskprojekte“, o vėliau 15 metų atidavė trestui „Orgtechstroj“.

– Kuomet Baltarusija tapo savarankiška, – patikslino Ismailas Mustafaovičius, – mes sugalvojome atstatyti Minske prarastą mečetę. 1993 metais Gribojedovo gatvėje būsimo mečetės statybai buvo paskirtas sklypas, o 1994 metais mes sukūrėme Musulmonų religinį susivienijimą, dabar jungiantį 20 Baltarusijos musulmonų bendruomenių.

Rėmėjų mečetės statyboms ieškojome aštuonerius metus. Juos radome Saudo Arabijoje Hadžo metu. Tai Pasaulinė islamo lyga, labdaros organizacija „Rabita“.

Paklaustas, „Kokia kryptimi dirba

religinis susivienijimas, kuriam dabar vadovaujate?“), mano garbusis pašnekovas atsakė: „Mes laikomės tradicinio islamo, propaguojančio taiką ir santarvę tarp konfesijų, neįsileidžiame pseudoislamistinių sektų, kad išvengtume ekstremistinių grupuočių ir teroristinių išpuolių“.

Ačiū kunigaikščiui Vytautui

Šiuos žodžius galėtų pasakyti labai daug Baltarusijoje gyvenančių totorių, nes būtent Vytautas XIV amžiuje pakvietė totorius į LDK jos sienų apsaugai. Pirmiausia jie apsigyveno šalia Vilniaus, Gardino, Lydos, Naugarduko, vėliau - Yvijoje, Klecke, Uzdoje, Ordoje, Ašmenoje, Daubutiškėse, Medelyje, Vidzuose, Dokšicuose.

Išdidžių kariūnų ainių žodžiais, pirmieji persikėlėliai buvo Krymo totoriai, vėliau - išeiviai iš Pavolgio. Pagal 1999 metų gyventojų surašymą, Baltarusijoje gyvena 10 090 totorių, iš jų daug liko čia gyventi po karo.

Turtingas palikimas

Jį gavau iš savo tetos Rozos, išvažiavusios iš Baltarusijos į Ameriką atšilimo laikais, – pažymėjo mečetės

administracijos vadovas Abu-Bekiras Šabanovičius

– Su juo ji nuėjo visą gyvenimo kelią, – pasakė mūsų geraširdis pašnekovas padėjęs prieš mus neįkainojamą knygą. – 1994 metais buvau Amerikoje, likus dvejiems metams iki tetos mirties. „Nuvežk ją į Tėvynę“, – sakė ji duodama šią savo vertybę man.

Paglostęs sudilusį nuo laiko šventosios musulmonų knygos – Korano – viršelį, Abu-Bekiras atvertė pirmą puslapį ir mes sužinojome, kad šis foliantas buvo atspausdintas Vilniuje 1912 metais. Tarp Korano puslapių buvo įdėti tetos Rozos skirtukai. Jų padedamas, Abu-Bekiras atvertė knygą ir parodė, kaip su ja elgėsi

ankstesnė šeimininkė.

Turtingame Šabanovičių šeimos archyve yra dar viena tetos dovana – tai ranka rašytas Koranas. Jis parašytas labai gražiu raštu. Anksčiau jis priklausė kariškiui, kuris ant paskutinio puslapio paliko tokį užrašą: „Stepano Ivanovičiaus Zablockio, Nežinsko dragūnų pulkas, 1864 metų liepos 10 diena“. Pasak Korano savininko, knyga parašyta senovine arabų kalba, yra lengvai skaitoma.

Abu-Bekiras parodė mums ir unikalią maldaknygę, kurios grafika yra arabiška, o tekstas tarp maldų parašytas baltarusiškai ir lenkiškai. Šeimos archyve yra ir daugiau retų leidinių, pavyzdžiui, poema „Muchamadija“, išleista 1935 metais. Ją mes taip pat matėme.

Paskui, dvasiškai turtingas paveldėtojas mums parodė paveikslą, kuriame pavaizduota senovinė medinė Daubutiškių mečetė, kurioje jo prosenelis buvo imamas. Pasirodo, šis senovinis islamo sakralinės architektūros perlas prieš 12 metų buvo išrinktas ir pervežtas į Stročicus, į muziejų po atviru dangumi. Tačiau ši mečetė ir toliau gyvuos – nes

PANEVĖŽYJE ĮVYKO TOTORIŲ KULTŪROS DIENA

Aschatas CHARISOVAS

Kovo 12 dieną Panevėžyje, puikioje muzikinio teatro „Vermė“ salėje, įvyko totorių kultūros diena, skirta Kazanės tūkstantmečiui. Į šventę buvo pakviesti visi Lietuvos totorių bendruomenių vadovai, vadovaujami Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko Ado Jakubausko. Renginyje dalyvavo svečiai: Panevėžio mero pavaduotojas K. Vainauskas, generalinis vikaras R. Pukenis, Panevėžio Antrojo pasaulinio karo veteranų bendruomenės pirmininkas R. Šilinas, rusų, ukrainiečių, žydų, baltarusių, latvių ir kitų tautinių bendrijų atstovai, miesto gyventojai.

Šventę pradėjo ir vedė nepailstantis Panevėžio totorių bendruomenės „Islam

joldyzi“ pirmininkas Islamas Bogatovas, puikiai mokantis totorių kalbą, geras organizatorius ir ryški asmenybė. Jis pasveikino visus susirinkusius su artėjančiu Kazanės 1000 metų jubiliejumi ir perskaitė Pasaulinio totorių kongreso Vykdomojo komiteto pirmininko Rinato Zakirovo sveikinimą Panevėžio totorių kultūros dienos dalyviams, kuris buvo sutiktas gausiais draugiškais aplodimais. Vėliau I. Bogatovas perskaitė gimtąją kalbą parašytą savo kūrybos eilėraščių, skirtą Tatarstano sostinės jubiliejui. Labai jam dėkojame už kūrybišką, nesavanaudišką darbą mūsų bendruomenės labui.

Norėčiau iš visos širdies padėkoti Visagino totorių bendruomenės pirmininkei

Zilijai Karimovai ir jauniems totorių folkloro ansamblio „Miras“ artistams, vadovaujamiems Lilijos Musinos, už išpūdingą pasirodymą. Jie atliko nuostabias dainas gimtąja kalba, šoko liaudies šokius, linksmino žiūrovus subtiliu totorišku humoru. Mes vėl pajutome savo ryšį su gimtąja totorių kultūra ir tradicijomis, turtingu mūsų protėvių kultūriniu palikimu. Visagino artistai pelnytai sulaukė sužavėtos publikos aploдимentų.

Aš asmeniškai ypač žaviuosi nuostabių žmogumi, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku Adu Jakubausku, kuris, negalėjęs atvykti imamui, puikiai perskaitė musulmonišką maldą. Jis Panevėžio totorių bendruomenei padovanojo šventąjį Koraną.

Šventei pasibaigus dalyviai buvo pakviesti pasivaišinti skaniais totoriškais patiekalais, pagamintais mūsų totorių moterų: dviejų Rozų – Jevlanovos ir Paulavičienės, taip pat bendruomenės pirmininko žmonos Klaros Bogatovos. Apie tai, ar svečiams patiko šventė ir vaišės, galima spręsti iš spindinčių, džiaugsmingų veidų ir padėkos žodžių, pasakytų vieno svečių: „Sutiko kaip svečius, o išlydėjo kaip gimines!“.

Panevėžio totorių bendruomenė dar labai jauna, negausi. Šių metų balandžio 26 dieną jai sukaks metai. Į savo gretas mes stengiamės suburti naujų žmonių, tikimės garbingai sutikti Kazanės – mūsų tolimos, bet sieloje visuomet artimos Tė-

Panevėžio totorių kultūros dienos dalyviai.

Susipynusios medžio šakos

Romualdas MAKAVECKAS

Prieš dešimtį metų Gdanske per vieną iš konferencijų totoristikos klausimais man teko ginti, atrodytų, akivaizdų klausimą. Aš viešai aiškinau, kad mes, Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos totoriai, visi esame kilę iš tų pačių totoriškų šeimų, kurios aprašytos S.Dziadulevičiaus herbyne, ir visi esame artimesni ar tolimesni giminės. Man tas klausimas atrodė be galo aiškus, nes tiek aš, tiek ir mano žmona, abu mes turime artimų giminaičių visose trijose minėtose šalyse. Kaip pavyksta palaikyti ryšius tarp tų šeimų, priklauso nuo tarpvalstybinių santykių. Ten, kur sienos atviros, tie ryšiai stipresni, o uždarius sienas – ryšiai automatiškai silpnėja.

Šiame straipsnyje, pagrįsdamas minėtą teiginį, aš noriu paliesti giminiškus ryšius tarp trijų šalių totorių, kurie susidarė mums visiems gerai pažįstamų kauniečių brolių Aleksandro, Jokūbo ir Jono Asanavičių šeimose ir parodyti tuos likimo vingius, kurie nulėmė jų atsiradimą toje ar kitoje valstybėje.

Asanavičių tėvas Kostas gimė 1890 m. Alytaus apskrities Krokialaukio miestelyje daugiavaikėje ir bežemėje Romualdo Asanavičiaus šeimoje. Jo žmona Felicija mergautine pavarde buvo Bogdanowicz. Jie turėjo penkis vaikus. Vyriausias sūnus buvo Motiejus (g. apie 1887 m.), toliau sekė dvi mergaitės - Felicija (g. apie 1892 m.) ir Elena (g. apie 1904m.). Mūsų pasakojimo herojų tėvas Kostas (1890 m.) ir apie 1898 m. pasaulį išvydo jaunėlis Stefanas - Mustafa. Gyvenimas šeimoje buvo nelengvas ir vyriausias brolis nuėjo tuo keliu, kuriuo nuėjo daug tuometinio Lietuvos jaunimo - emigravo į Jungtines Amerikos Valstijas, ieškodamas geresnės dalios. Tai buvo dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Jis atsi-

dūrė Techaso valstijoje, Dalaso mieste. Ten ir pragyveno visą savo gyvenimą. Po I pasaulinio karo prie jo prisijungė dvi seserys ir mama, nes kaip pabėgėlės grįžusios į Lietuvą nerado čia darbo. Be to, iki to laiko emigracijoje mirė jų tėvas ir netvirti šeimos ryšiai su Lietuva nutrūko visiškai.

Pirmąjį pasaulinį karą Kostas sutiko tarnaudamas Rusijos armijoje. Minsko rajone jo dalinys padėjo pabėgėliams, evakavo juos už fronto linijos. Vėliau šis dalinys buvo dislokuotas Maskvoje, kur taip pat užsiėmė pabėgėliais. Ten Kostas sutiko jauną iš Liachovičių kilusią totoraitę Feliciją Murzič. Jie pamilo vienas kitą, susituokė. Kosto dalinys buvo perkeltas į Krymą, į Simferopolio miestą. Kosto žmona paskui vyrą nuvažiavo į Krymą. Tuo laikotarpiu ten prasidėjo neramumai, pradėjo organizuotis jauna Krymo totorių respublika. Dėl vietinių revoliucinių procesų Kosto dalinys buvo išformuotas ir kareiviai paleisti į visas keturias puses. Tai buvo 1921 metai. Tais pat metais Simferopolyje gimė Kosto ir Felicijos pirmagimis Aleksandras. Kadangi šeima tapo laisva, ji tais pat metais sugrįžo į Lietuvą. Sugrįžo į Raižius, į savo musulmoniškos parapijos centrą. Gyventi nebuvo kur. Šiek tiek anksčiau iš evakuacijos grįžęs Raižių imamas Adomas Chaleckas apgyvendino šeimą totorių bendruomenės namuose, vadinamojoje „sbornioje“. Ji buvo lygiai toje pat vietoje, kur dabar stovi nauji totorių bendruomenės namai. Kostas buvo dailidė ir už butą prižiūrėjo mečetės ir bendruomenės pastatą. Gyveno iš savo dailidės amato. Ten gyvenant 1927 m. gimė antras Asanavičių vaikas - Jokūbas.

Dailidei darbo Raižiuose neužteko ir 1929 m. Asanavičių šeima, ieškodama

Aleksandras Asanavičius

geresnės dalios, persikėlė į Kauną. Juos priglaudė Miliukonių kaime šalia Kauno gyvenęs senasis Ambajevas, dabartinio Kauno imamo Romo Jakubausko prosenelis. Jis turėjo 4 ha ūkį, laikė arklį ir karvę. Asanavičiai jo namuose nebrangiai išsinuomojo sau atskirą kambarėlį. Gyvenimas Kaune irgi buvo nelengvas, darbo nebuvo ir Kostui teko verstis atsitiktiniais uždarbiais. Kartais miesto savivaldybė bedarbių pagalbai organizuodavo vadinamuosius viešuosius darbus. Vienas iš tokių darbų, prie kurių dirbo Kostas, buvo pylimo nuo potvynių statyba dešiniajame Nemuno krante nuo Neries - Nemuno santakos iki Lampėdžių. Ten gyvenant Asanavičiams gimė trečias sūnus Jonas. Ambajevai turėjo daug vaikų ir jų šeimoje susiklostė sudėtinga situacija. Asanavičiams teko palikti tuos svetingus namus.

Asanavičiai įsitaisė gyventi sandėliuke Viliampolėje, Demokratų gatvėje, šalia dabartinio tilto per Nerį, pas moterį, kuri turėjo nemažą žemės sklypą ir jame savo namuką. Šiame sklype Kostas Asanavičius statė šiai moteriai antrą keturių mažagabaričių butų medinį namą. Už darbą šeimnininkė vieną tokį butelį pažadėjo padovanoti Asanavičių šeimai. Lėšų šeimnininkė turėjo nedaug, todėl statyba truko ištissus penkerius metus ir visą tą laiką Kostas su šeima gyveno minėtame sandėliuke. Galų gale atvargusi gan sunkią dalią Kosto šeima įgijo nuosavą butą, bet, deja, neilgai juo džiaugėsi. Prasidėjo Antrasis pasaulinis karas, Lietuvą okupavo vokiečių kariuomenė ir Asanavičių gyvenamoje vietoje prasidėjo žydų geto statyba. Kaip žinia, geto rajonas buvo nemažas, jo barakuose buvo sutalpinta apie 80 tūkstančių žydų tautybės piliečių. Dėl geto statybos Asanavičių butas buvo atimtas, nugriautas ir šeima buvo iškelta į mažytį, man regis, žydų namuką Italijos g. 3. Geografiškai tuo metu tai buvo patogi vieta, nes šalia, Birštono gatvelėje, kur dabar trykšta fontanas, buvo centrinė miesto turgavietė.

Mūsų Raižių totoriai didžiausią savo pagamintos daržovių produkcijos dalį

Iš kairės į dešinę: Jokūbas, Jonas, jų draugas ir Aleksandras Asanavičiai jaunystėje.

Omar Asanowicz

pristatydavo šios turgavietės perpardavėjams. Sėkmingai pardavęs savo prekes jie kartu su savo arkliams turėdavo pailsėti ir po to grįžti namo, kad kitą savaitę galėtų atlikti kitą tokį reisą. Tokiam poilsiui jie apsistodavo arba pas Asanavičius Italijos gatvėje, arba pas Baranauskus Gardino gatvėje. Už buto ir sandėlio arkliams nuomą totoriai atsilygindavo pinigais ir daržovėmis. Tai buvo nemažas priedas Asanavičių šeimos biudžete, ypač tais sunkiais karo ir pokario laikais.

1942 m. pavasaris buvo ilgas ir šaltas. Kostas Asanavičius sušalo ir susirgo plaučių uždegimu. Buvo paguldytas į tuo metu Rotušės aikštės ir Kuzmos gatvių sankryžoje esančią miesto ligoninę. Deja, liga jį įveikė ir jis mirė. Buvo palaidotas šalia Kauno mečetės tuo metu egzistavusiose totorių kapinėse. Šeimos gyvenimo sąlygos po to labai pablogėjo. Visa laimė, kad vaikai jau buvo paaugę. Vyriausias Aleksas pradėjo dirbti Kauno geležinkelio depe. Tuo jis išsisaugojo vokiečių laikais nuo vaikinių ėmimo į darbo tarnybą Vokietijoje, o po karo, kai atėjo rusai, - nuo mobilizacijos į frontą. Mat geležinkelis buvo pagrindinė to meto transporto arterija, ir tarnyba joje buvo labai svarbi, prilyginta tarnybai kariuomenėje. Ten dirbdamas Aleksas įgijo savo pagrindinę specialybę, kuri jį lydėjo visą jo tolesnį gyvenimą. Jis mokėsi Vilniaus geležinkelio depe ir tapo krano mašinistu.

1944 m. Baranauskų šeima, gyvenusi Gardino gatvėje, netoliese nuo Centrinės Turgavietės, gyvenusi Baranauskų šeima, traukiantis frontui į vakarus, emigravo. Savo name ir bute liko gyventi tik senasis Motiejus Baranauskas. Tuo metu mažai kas galvojo, kad šeimos išsiskiria amžiams, kad tai lemtingas gyvenimo posūkis. 1946 m. Baranauskas mirė, ir jo butas liko tuščias. Nors gyve-

namojo ploto problema tik pasibaigus karui nebuvo tokia didelė kaip vėliau, kai prasidėjo gyventojų migracija iš kaimo į miestą, bet minimas butas buvo didesnis nei F. Asanavičienės butas Italijos gatvėje. Jinai į čia persikėlė gyventi. Namą valdžia nacionalizavo, butas tapo valdiškas. Šeimos gyvenimas virė naujoje vietoje, kuri taip pat buvo šalia turgavietės, ir čia jau po karo apsistodavo Raižių ir Butrimonių totoriai su savo daržovėmis.

1949 m. Aleksas vedė. Jo žmona Almira Aleksandravičiūtė buvo kilusi nuo Salako miestelio. Jos tėvai ten turėjo nemažą ūkį. Bijodami rusų išvežimų jie tą ūkį paliko ir persikėlė gyventi į Jonavą. Jauna šeima apsigyveno pas mamą Gardino gatvėje. Ten gimė ir išaugo dvi jų mergaitės Vilija ir Elena. Čia, charakterizuodamas Aleksą Asanavičių, norėčiau paliesti vieną bendražmogiškąjį klausimą, kuris man atrodo svarbus. Šeštajame ir septintajame XX a. dešimtmetyje Lietuvoje vyko milžiniškas žmonių migracijos iš kaimų į miestą procesas. Dideli žmonių būriai paliko savo nuo amžių užgyventas trobas ir bėgo į miestus paskui juose besikuriančias darbo vietas. Ir man atrodo, kad tame procese Aleksas, jo mama ir žmona visada ištiesdavo pagalbos ranką savo tautiečiams. Pro svetingus tų namų šeimininkus perėjo Motiejus Chaleckas, Lucijaus sūnus, Stepas Makulavičius, M. Makaveckaitė, stojamųjų į aukštąsias mokyklas egzaminų metu prieglobstį pas juos rado F. ir T. Milkmanavičiai ir daug kitų mūsų totorių. Manau, kad visi jie liko dėkingi savo pagalbininkams, nes tokiu metu ištiesta ranka kainuoja daug. Ir visi mes suprantame, kad tai ne pinigų, tai labai svarbi žmogiškumo problema.

Vidurinis Alekso brolis Jokūbas pagal

Bekyras ir Tamara Jakubovskiai su Aleksandro dukterim Elena (viduryje) Sokulkoje per vieną iš totoriškų orientų.

savo charakterį buvo didžiausias nenuoarama tarp brolių, todėl jis anksti išėjo iš namų ir pradėjo dirbti Nemuno laivininkystėje. Pradžioje plaukiojo upės laivais, vėliau perėjo į tuometinę laivų statybos ir remonto įmonę, kuri buvo žiemos uoste, šalia Karmelitų bažnyčios. Ten gerai išmoko metalų tekintojo specialybės. Vedė ukrainietę Raisą. Nuomojo atskirą kambarį ir gandraus jiems atnešė du gražius sūnus - vyresnįjį Petrą ir jaunelį Kostią. Abu su žmona perėjo dirbti į „Pergalės“ mašinų gamyklą, gavo butą dabartiniame Karaliaus Mindaugo prospekte, kur ir šiuo metu gyvena. Vėliau Jokūbas perėjo dirbti tekintuju į „Elektros“ gamyklą, iš kurios išėjo į pensiją ir dar kurį laiką dirbo būdamas pensininkas. Vaikai sukūrė savo šeimas ir gyvena atskirai. Vienas jų - Petras gyvena Kaune, o Kostas vedė rusaitę, kuri jį patraukė gyventi į savo gimtąjį Ufos miestą. Abu berniukai, ar tiksliau vyrai, turi savo vaikų.

Jauniausias Alekso brolis Jonas, charakteriu ramesnis už Jokūbą, pasekė vyresniojo brolio pėdomis ir nuėjo dirbti į Kauno geležinkelio depą. Ten išmoko šilumvežio mašinisto specialybės ir dirbo iki pensijos. Būdamas pensininkas dar dirbo Kauno dirbtinio pluošto gamykloje dyzelinio šilumvežio mašinistu. Apie 1958 m. jis vedė iš Raižių kilusią leivą Aleksandravičiūtę. Pradžioje gyveno kartu su vyresniuoju broliu Gardino gatvėje. Vėliau jie gavo butą Dainavos gyvenamajame rajone. Turi du vaikus - sūnų Kostą ir dukrą Zitą. Pastarieji sukūrė savo šeimas, gyvena atskiruose butuose, turi savo vaikų.

Toks yra Kosto ir Felicijos Asanavičių šeimos likimas. Visą savo amžių jie visi pragyveno savo Tėvynėje - Lietuvoje. Tai jų namai ir su jais savo likimą sieja
(Nukelta į 6-tą psl.)

Susipynusios medžio šakos

(Atkelta iš 5-to psl.)

jų palikuonys.

Jaunesnysis Kosto brolis Mustafa (Stefanas) apie 1926 m. Kaune baigė automobilio vairuotojo kursus, įgijo šoferio specialybę. Deja, automobilių tais laikais buvo labai mažai ir darbo pagal specialybę Lietuvoje jis negavo. Todėl apie 1930 m. už 10 litų kyši pasieniečiui jis buvo pervedtas per tuo metu tarp Lietuvos ir Lenkijos valstybių egzistavusią sieną - demarkacinę liniją ir atsidūrė Vilniuje. Įsikūrė pas Nemėžio totorius, vedė Vydžiose (dabar Baltarusija) gimusią Rozaliją Gembickaitę. Jiems gimė du vaikai: apie 1932 m. duktė Tamara ir 1938 m. sūnus Omaras. Taip Stefanus gavo darbą ir tapo vilniečiu. 1939 m. gale Vilnius buvo prijungtas prie Lietuvos, ir abi šeimos susijungė. Karą Mustafos šeima praleido Vilniuje. Prieškario žmonių vežimai į Sibirą ir karo laiko getas šeimai paliko gilius nemalonius pėdsakus ir todėl Mustafa su žmona ir vaikais 1947 m. kaip buvę Lenkijos piliečiai gavo teisę emigruoti į Lenkijos Liaudies Respubliką. Šia teise jie pasinaudojo ir apsigyveno Gdanskio mieste.

Stefanas Gdanske gyveno iki mirties 1949 m., yra palaidotas Gdanskio totorių kapuose. Jo žmona Rozalija gyveno iki 1983 m., palaidota šalia vyro.

Tamara Gdanske baigė vidurinę mokyklą, ištekėjo už elektriko Bekyro Jakubovskio, kilusio iš Klecko miesto

Baltarusijoje. Išaugino du vaikus - dukrą Ievą ir sūnų Maceką. Dukra turi savo su prekyba surištą verslą, ištekėjusi už totoriaus Bagdonavičiaus ir augina savo vaikus. Macekas baigė ryšių technikumą ir dirba centrinėje Gdanskio geležinkelio stotyje. Vedė lenkaitę, turi su ja vaikų. Pati Tamara ilgus metus dirbo pas Emirą Chazbijevičių (Selimo tėvą) Lenkijos - TSRS kultūros draugijos gide, vežiojo po Gdanską tarybinius turistus. Jos vyras Bekyras nemažą laikotarpį, apie dešimt metų, buvo Gdanskio mečetės imamas. Vėliau jis susirgo nepagydoma Alzheimerio liga ir jau keletas metų kaip miręs.

Omaras Asanavičius, gimęs 1938 m. jau pensininkas. Didžiąją amžiaus dalį jis dirbo „Elektromontažo“ tresto tiekėju, prieš pensiją perėjo į Gdanskio jachtų statyklą, taip pat dirbo tiekėju. Su pirmąja žmona Lile Jasinska jis turi dukrą. Apie 1973 m. jie išsiskyrė. Dėl to Omaras labai sielojosi. Po kiek laiko vedė iš Klecko kilusią Mariją Jakubovską, kuri su savo pirmuoju vyru taip pat turi dukrą. Antros vedybos – vykusios, ir jis dabar laimingas santuokoje. Šiuo metu Omaras Asanavičius yra Lenkijos totorių sąjungos Gdanskio skyriaus pirmininkas. Abu jie - Omaras ir Tamara - aktyvūs mūsų orientuotų dalyviai, nuolatiniai Lietuvos totorių svečiai. Be to, jie jaučia nostalgiją savo gimtajam Vilniaus miestui, ir jie naudojami kiekviena proga, kad jį aplankyti. Čia pat norėčiau pabrėžti, kad

per daugelį metų tarp manęs, Tamaros ir Omaro nusistovėjo šilti, draugiški santykiai, atsirado ta būseną, kai tuos žmones nori matyti, kai jauti jiems gilią vidinę simpatiją, kai matai, kad jie yra tavo bendraminčiai. Mūsų pragmatiniais laikais šis pojūtis brangus ir vertinamas.

Dabar apie Asanavičių giminystės ryšius su Baltarusijos totoriais. Kosto Asanavičiaus a.a. žmona Felicija, kaip minėjau, kilusi iš Liachovičių. Jos brolio anūkė Jelizaveta Krinickienė, mergautinė pavardė Murzič, su savo vyru Aleksandru Krinickiu gyvena Gardine ir yra nuolatiniai totoriškų renginių Lietuvoje dalyviai. Broliai Asanavičiai yra jos dėdės ir todėl šeimos dažnai lankėsi vienos pas kitas. Aleksandras Krinickis yra agronomas ir ekonomistas, jis visą amžių dirbo žemės ūkio technikos tiekimo organizacijoje. Dabar yra pensininkas, Gardino musulmonų religinės bendruomenės pirmininkas, Baltarusijos muftijato narys. Pati Jelizaveta yra baigusi Bresto A. Puškino pedagogikos institutą. Iki išėjimo į pensiją dirbo mokykloje. Jų šeimoje išaugo du sūnūs – Andriejus ir Konstantinas, abu inžinieriai elektrikai. Krinickiai jau turi anūką, kurį be galo myli.

Kaip matote, aš parodyčiau, kad brolių Asanavičių šeima surišta giminystės ryšiais ne tik tarpusavyje, bet ir su Lenkijos ir Baltarusijos totoriais. Visi mes sudarome tiurkų - LDK totorių subetnosą. Baigdamas norėčiau palinkėti visos šios

KODĖL BUVO ĮKURTA VILNIAUS APSKRITIES TOTORIŲ BENDRUOMENĖ?

(Atkelta iš 1-o psl.)

sąjungos pirmininku. Tačiau jis kategoriškai atsisakė.

Kaip gi tokiomis aplinkybėmis išsaugoti Lietuvos totorių vienybę? Negi Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga turėtų tapti Vilniaus krašto totorių bendruomenės dalimi? Mintis apie tai skamba absurdiškai.

2004 metų liepos 7 dieną buvo paskutinį kartą pabandyta pakviesti Vilniaus krašto totorių bendruomenės vadovus į bendrą susirinkimą šiam opiam klausimui aptarti. Susirinkimas įvyko šalia Vilniaus totorių kultūros centro esančios mokyklos aktų salėje. Totorių bendruomenių atstovai, atvykę iš Kauno ir Alytaus, taip pat vilniečiai, pritariantys susijungimui į vieningą bendruomenę, tuomet nesulaukė nei J. Aleksandravičiaus, nei A. Asanavičiaus. Tapo visiškai aišku, kad šie žmonės jau niekada neįsisklausys į daugumos tautiečių pageidavimus.

Dauguma Vilniaus ir Vilniaus apskrities totorių buvo ryžtingai nusiteikę prieš susiskaldymą, norėjo išsaugoti vieningą organizaciją. Sukurtoji Vilniaus apskrities totorių bendruomenė, tapusi Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos, jungiančios keturių apskričių – Vilniaus, Kauno, Alytaus ir Panevėžio totorių bendruomenes, nare, geriausiai pateisina žmonių lūkesčius. Paskutiniame Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos tarybos posėdyje, vykusiame kovo mėnesį, buvo nuspręsta Panevėžio totorių bendruomenę priimti į sąjungos sudėtį. Stoti į Lietuvos totorių bendruomenių sąjungą prieš keletą savaičių taip pat nutarė Klaipėdos totorių bendruomenė.

Vilniaus krašto totorių bendruomenės vadovų argumentai,

prieštaraujantys Vilniaus apskrities totorių bendruomenės sukūrimui, neišlaiko jokios kritikos. Jie tvirtina, kad kitos totorių bendruomenės sukūrimas toje pačioje teritorijoje prieštarauja įstatymams.

Demokratinėje visuomenėje apie tai kalbėti yra tiesiog juokinga. Kaune veikia ir draugiškai bendradarbiauja trys savarankiškos rusų bendruomenės. Vilniuje jų yra daug ir niekas negali uždrausti jų veiklos. Tai atitinka demokratinės šalies įstatymus.

Ar galima priversti žmones, kurių tarpusavio santykiai ne draugiški ir kuriems reiškiamos nepagrįstos pretenzijos, priversti dirbti visuomeninį darbą ir juo labiau būti vienoje bendruomenėje? Žinoma, ne. Dešimtmetė patirtis tai patvirtina.

Žmonės, gyvenantys Vilniaus apskrityje ir nusprendę būti vienoje bendruomenėje su savo tautiečiais, sukūrė savarankišką organizaciją ir prisijungė prie Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos. Jie dirba ir niekam netrukdo likti savarankiškiems.

Demokratija siūlo įstatymais ir sveiku protu paremtą konkurenciją ne tik ekonomikos, bet ir ideologijos, kultūros srityse, visuomeniniame gyvenime.

Belieka tikėtis, kad Vilniaus apskrityje esančios dvi bendruomenės totorių kultūrinį gyvenimą pavers įdomesniu,

• • • • •
Pažintys
 • Išsilavinusi 58 metų Lietuvos totorė mielai susipažintų
 • su kultūringu panašaus amžiaus tautiečiu.
 • Skambinti tel.: 8 600 20366.
 • • • • •

□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □
 □□□□ □□□□□□□□□□

12 марта в г. Паневежисе (Литовская Республика), в прекрасном концертном зале Музыкального театра “Версме”, состоялся День татарской культуры, посвященный 1000-летию Казани. На этот праздник были приглашены представители всех татарских общин Литвы во главе с председателем Союза общин литовских татар Адасом Якубаускасом. В зале присутствовали также гости: заместитель председателя мэра Паневежиса К.Вайнаускас, генерал-викарий Р.Пукенис, председатель Общества ветеранов Великой Отечественной войны Паневежиса Р.Шилинас, представители русской, украинской, еврейской, белорусской, латышской и других национальных общин, жители города.

Праздник открыл и вел неутомимый председатель татарского общества

“Ислам йолдызы” г. Паневежиса Ислам Багатов, который отлично владеет татарским языком, является прекрасным организатором, яркой личностью. Он поздравил всех присутствующих с наступающим юбилеем - 1000-летием Казани и зачитал Приветствие председателя Исполкома Всемирного конгресса татар Рината Закирова участникам Дня татарской культуры в г. Паневежисе, которое было встречено бурными, дружными аплодисментами. Затем И.Багатов прочитал на родном языке стихотворение собственного сочинения, посвященное юбилею столицы Татарстана. Большое ему спасибо за творческий, самоотверженный труд на благо нашего общества.

Хочется от всей души поблагодарить председателя Общества татар

г. Висагинаса Зилю Каримову и молодых артистов татарского фольклорного ансамбля “Мирас” под руководством Лилии Мусиной за яркое выступление. Они исполнили прекрасные песни на родном языке, показали народные танцы, веселили тонким татарским юмором. Мы вновь почувствовали свою причастность к родной татарской культуре и традициям, богатому наследию наших предков. Висагинские артисты по заслугам удостоились восторженных аплодисментов со стороны благодарной публики.

Я лично особенно был восхищен замечательным человеком, председателем Союза общин татар Литвы Адасом Якубаускасом, который в отсутствие имама красиво произнес
(Окончание на 10-ой стр.)

□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□
 □□□□ □□□□□□□□□□

В прошлом году, 28 мая, Мустафа Гембицкис получил в Уфе диплом бакалавра исламской теологии. Диплом удостоверяет в том, что он в 1999 году поступил в Высшее Мусульманское Медресе имени Ризаэтдина ибн Фахретдина при ЦДУМ России и в 2004 году завершил полный курс обучения образовательной программы Российского Исламского Университета по специальности теология.

Нынче такой информацией трудно кого-либо удивить. Свобода вероисповедания, которая в прежние годы больше декларировалась, чем реализовалась по праву, стала обычным повседневным явлением. Однако наш случай - особый. Во-первых, следует обратить внимание на возраст нашего бакалавра. В прошлом году Мустафе Гембицкасу исполнилось уже 63 года. Второе обстоятельство связано с тем, что Уфа - столица Башкортостана - находится не так близко. Нужны, кроме того, визы для въезда в Россию. Вобщимто, учеба в Исламском Университете

стоила Мустафе немалых денег.

Однако, как гласит латинская мудрость, корни учения горьки, но плоды его сладки. Что может быть выше для настоящего мусульманина, чем постигнутое знание на пути к Аллаху. В оценочном листе к диплому бакалавра перечислены более 30 предметов. Получен огромный, широкий запас знаний.

Венчает курс обучения дипломная работа на тему: “Ислам на землях Ве-

ликого княжества Литовского”. В такой постановке тема разработана в отдельной, самостоятельной работе впервые. Экзаменационная комиссия рассмотрела дипломную работу М.Гембицкаса как одну из самых оригинальных и принципиально важных в деле распространения ислама. Мне удалось познакомиться с этой работой. Прежде всего бросается в глаза то важное обстоятельство, что автор сумел соединить проблемы истории Ислама в ВКЛ с современностью.

В таких случаях мы обычно задумываемся над тем, что же побуждало человека к тем или иным действиям. Жажда знания, карьерные интересы? Желание показать себя? Честолюбие? Мне представляется, что достижение такого рубежа, как новое знание, самоусовершенствование в результате этого - это уже большое дело. Поиск знания и его обретение - это всегда благородное дело. В интервью, которое М. Гембицкис дал нашей газете в октябре 2003 года, он сказал, что “цель учебы - служить своему народу”. Цель - благородная. Да поможет Аллах Мустафе

Время намаза настало

Лариса ПАВЛОВА

Несмотря на изоляцию, которая продолжалась многие годы, живущие в Беларуси на протяжении шести веков татары сохранили не только свои национальные традиции, но и верность исламу. В этом мы убедились, побывав на минской улице Грибоедова, где возводится соборная мечеть. Она будет оригинальным двойником той, которая до разрушения, осуществленного в 1962 году, возвышалась на проспекте Машерова белорусской столицы. Кстати, на месте, где сейчас находится бар гостиницы “Юбилейная”.

По словам прораба профессионального объекта, выходца из Палестины Авада Осама, работают на нем в основном белорусы. Жителем нашей республики является и сам Авада, закончивший в 1984 году строительный факультет БПИ, а затем и аспирантуру. Глядя на преуспевающего отца, по его стопам пошел и старший сын, поступивший на строительный факультет БНТУ. Как оказалось, в свое время выпускником Белорусского политехнического института и аспирантуры был и уроженец Йемена, ныне представитель спонсора по строительству Салех Али Хамуд.

От радужных собеседников, среди которых особыми познаниями истории и культуры своего народа выделялся правнук имама местечка Ивье, бывший директор престижной минской школы, в настоящее время руководитель администрации мечети Абу-Бекир Шабанович, узнали, что место для воссоздания утраченной святыни выбрано не случайно. Именно здесь находились татарские огороды и мусульманское кладбище. Впритык к его границам, установленным по старинным чертежам, сейчас и строится долгожданный объект.

В святыне мусульман

О том, какой она будет, приняв приглашение посетить сооруженную рядом временную мечеть, мы узнали от муфтия Исмаила Мустафовича Александровича. В отличие от прежней в ней появится цокольный этаж, в котором разместятся зал для собраний на 120 мест, музей, библиотека исламской литературы, два “класса” для обучения детей, комнаты имама и гостей, кухня, санузел, подсобные помещения. Наверху расположится сама мечеть: мужская часть, а за перегородкой - женская, балкон для мужчин, устремленный ввысь минарет.

Пока новая мечеть обретает контуры, мусульмане совершают намаз (молитвы) во временном помещении. Сняв обувь и надев тапочки, в сопровождении муфтия мы вошли в него, где не только узнали много нового, но и познакомились с теми, кто бывает здесь постоянно.

- У нас образов не должно быть, только выписки из Корана, - уловив наши любопытные взгляды, пояснил муфтий Исмаил Мустафович. И даже прочитал одну из сур. - А это,

заметил он, указывая на висящие неподалеку друг от друга два прекрасно вытканых шерстяных ковра, — подарок посетившего нашу стройку в июне минувшего года премьер-министра Татарстана. Мечеть, которую вы на них видите, откроется в Казанском Кремле к тысячелетию столицы Татарстана, которое будет праздноваться летом нынешнего года.

Намаз - дело святое

Пока беседовали с исповедующими ислам мусульманами, настало время намаза. Приглашенные из Туркмении имам Ходжа-Гелды и из Турции Тунджай Биджиоглу одними из первых заняли свои молитвенные места. За ними последовали остальные мужчины. Молились они не долго, но проникновенно. Наверно их мысли в минуты намаза были сосредоточены на общении со Всевышним Аллахом и на его Посланике Мухаммаде, родившемся в 571 году нашей эры в Мекке. От исповедующих ислам узнали, что вверившие себя Аллаху мусульмане не поклоняются и не превозносят никого из людей, поэтому их никто ни к чему не принуждает.

Несмотря на это каждый мусульманин стремится хотя бы раз в жизни побывать в Саудовской Аравии, где, как известно, находятся главные святыни ислама: расположенная в Мекке мечеть, окружающая храм Каабу со знаменитым Черным камнем (его считают посланцем с неба) и мечеть, включающая в себя могилу пророка Мухаммада, что находится в Медине. К этим святыням и устремляют свои взоры мусульмане мира.

Салям Алейкум, муфтий Исмаил!

В 1998 году совершил Хадж в Саудовскую Аравию и избранный на съезде председателем Мусульманского религиозного объединения в Республике Беларусь - муфтием (впоследствии четырежды переизбранный на эту должность) человек, род которого существует на Белой Руси уже 600 лет. Выходец из Клецка Исмаил Мустафович Александрович до 1939 года разговаривал только на белорусском языке. В 1935-1936 гг. осваивал арабские буквы, учась два года у помощника имама. В 1953 году закончил строительный факультет БПИ, в последствии и аспирантуру. Не владея татарским языком, он хорошо говорит на русском, бело-

русском, польском. При случае может объясниться и на английском языке.

После окончания БПИ Исмаил Александрович три года проработал на Урале. Затем в его жизни была Целина, с которой он вернулся в Минск. Было это в 1956 году. Первое время талантливый, целеустремленный специалист трудился в “Минскпроекте”, затем 15 лет работал главным инженером в тресте “Оргтехстрой”.

- Когда Беларусь стала самостоятельной, - пояснил Исмаил Мустафович, - мы задумали возродить нашу утраченную в Минске мечеть. В 1993 году Мингорисполком выделил под будущее строительство участок в районе улицы Грибоедова, а в 1994 мы создали Мусульманское религиозное объединение, в которое сейчас входит двадцать мусульманских общин Беларуси.

Спонсора для строительства мечети искали восемь лет. Нашли его в Саудовской Аравии во время совершения Хаджа. Это Всемирная Исламская Лига, благотворительная организация “Рабита” в лице ее Генерального секретаря.

На вопрос: “В каком направлении действует религиозное объединение, которое вы сейчас возглавляете?” мой почтенный собеседник ответил: “Мы придерживаемся традиционного ислама, ставя во главу угла мир и согласие между конфессиями, недопущение псевдоисламских сект для того, чтобы не было экстремистских течений и террористических выпадов”.

Спасибо князю Витовту!

Эти слова могли бы произнести очень многие живущие на территории Беларуси татары. Потому что именно он в XIV столетии пригласил их предков в Великое Княжество Литовское для охраны его рубежей. Селились они сперва возле Вильно, Гродно, Лиды и Новогрудка. Позже - в Ивье, Клецке, Узде, Орде, Ошмянах, Довбучках, Мяделе, Видзах, Докшицах...

По словам наследников их громких добрых дел, первыми переселенцами были крымские татары, затем поволжские, башкирские, выходцы из Татарстана. По переписи 1999 года в Беларуси проживали десять тысяч девяносто татар. Из них много тех, которые остались жить в нашей республике после войны.

Богатое наследство

Получил его от своей тети Розы, уехавшей в период легкой оттепели

из Беларуси в Америку, радушный руководитель администрации мечети Абу-Бекир Шабанович.

- С ним она прошла весь жизненный путь, - заметил, раскладывая перед нами бесценное сокровище, добродушный собеседник. - Когда я был в Америке в 1994 году, за два года до смерти тети, со словами: "Отвези его на Родину", она отдала свою ценность мне.

Погладив священную книгу мусульман Коран по потертой от времени обложке, Абу-Бекир перевернул страничку, и мы узнали, что издан этот фолиант был в Вильнюсе в 1912 году.

На страницах священного раритета находились закладки тети Розы. Вос-

пользовавшись ими, благодарный потомок раскрыл книгу и показал, как бережно обращалась с ней женщина, которой она ранее принадлежала.

Есть в обширном семейном архиве Шабановича еще один подарок тети - рукописный Коран. Написан он очень красивым почерком, принадлежал военному служащему, оставившему на последней страничке такую надпись: "Нежинского драгунского полка Степана Ивановича Заблоцкого, 1864 года, июля, 10 дня". По словам нынешнего владельца редкого Корана, написанный на древнем арабском языке он читается легко.

Показал нам Абу-Бекир и уникаль-

ную молитвенную книжечку, в которой графика арабская, а текстовка между молитвами белорусская и польская. Есть в его семейном архиве и другие редкие издания - такие, как поэма "Мухаммадия" 1935 года выпуска. Ее мы тоже видели.

Напоследок духовно богатый наследник показал нам картину, на которой изображена старинная Довбучская деревянная мечеть, в ней его прадед был имамом. Оказывается, эту жемчужину древности 12 лет назад разобрали и перевезли в Строчицы
Статья перепечатана из газеты "Вечерний Минск", №47(10723) от 28.февраля 2005 г.

ПАСХА В МОИХ ДЕТСКИХ ВПЕЧАТЛЕНИЯХ

Фатима БУЙНОВСКА

27 марта христиане празднуют Воскресение Иисуса Христа или Пасху. Иисус - наряду с Адамом, Ноем, Авраамом, Моисеем и другими пророками - один из признанных и почитаемых в Коране. Однако ни Рождество Христово, ни Пасху мусульмане не празднуют, но своеобразно отмечают.

В белорусском Ивье Пасху называют Великдень. Не знаю, откуда пошла такая традиция, но в пятницу - перед христианской Пасхой - местные мусульмане празднуют свой Великдень. Эта традиция существует многие десятилетия, а, быть может, и столетия - до сегодняшнего дня. Расскажу о том, что помнится мне из детства.

Подготовка к празднику начиналась в четверг. С самого утра в доме навелся порядок. Потом ставилось тесто для пирогов. Пахло сушеными яблоками для компота. Большую кастрюлю, с запаренной луковой шелухой и аккуратно уложенными яйцами, мама ставила на горячую плиту.

Мама успевала везде: и изюм перебрать, и мак смолоты, и за кастрюлей с яйцами присмотреть. А яиц, скажу Вам, варилось и красилось не десяток или два, а целых сто штук, а в иной год - и 120! Да все - домашние. Мама их заранее собирала. Такие же хлопоты шли в каждом соседнем доме.

Мы, дети, были на побегушках. Чтобы не вертелись под руками, нас старались чем-то занять. Обычно мама поручала нас отцу. Он доставал швейную машинку, ставил ее на стол, промасливал детальки, заводил ниточку и шил из ткани три мешочка - "торбы", как он их называл. Старшим братьям доставались "торбы" попроще - из не яркой ткани, а для меня мама находила кусочек материала поярче. Однажды отец отхватил кусок ткани от отреза, купленного на шторы

- серый лен, украшенный красными и синими розами. Это была самая красивая "торба", даже с ручками. Подружки мне страшно завидовали, а мама слишком поздно заметила, что мы с отцом натворили...

И вот наступает поздний вечер. Пирогов готовы. Огромный таз с темно-бордовыми яичками стоит на столе, накрытом лучшей скатертью.

Нас с трудом загоняют в постель. И вот, кажется только глаза закрыла, а уже слышатся топот во дворе, стук в дверь. Еще 3 часа ночи, а братья уже убегают со своими "торбами". У них своя мальчишечья компания. Быстро одеваюсь и я. За мной заходят подружки. Полусонные бежим по улице, забегая в каждый дом. Еще темно, но в окнах домов зажигается свет - значит нас ждут. Везде по улицам носятся стайки детей, шумно, весело.

Яички детям обычно делила хозяйка. Иногда спрашивала, кто родители, в каком классе учишься, умеешь ли молиться, а мы старались быстрее убежать, как только яичко оказывалось в мешке. Ведь столько надо было обойти домов! Да еще в школу успеть к 9 утра. В некоторых домах пожилые люди выговаривали нам за то, что рано пришли, не даем помолиться, но садогу все равно давали. Были два дома, в которые нас из года в год не впускали. Даже калитку завязывали проволокой, хотя люди там жили не бедные. Хорошо помню дом, где дверь была нараспашку. Хозяева детям давали детям по кусочку сахара, другой год - конфеты «подушечки» без обертки, но мы не обходили его стороной - нас там встречали приветливо.

Татарские дома в Ивье разбросаны и по хуторам. Однажды с такого хутора хозяин нас прогнал: рано пришли. Дети обиделись и по своей почте сообщили другим, чтобы на этот хутор не ходили. Потом взрослые рассказывали со смехом, что этот злой старичок всю садогу делил

в мечети, но дети к нему так и не пришли. К 8-ми часам утра наши мешки становились все тяжелее. Пора возвращаться домой и собираться в школу. Тяжело было в этот день дожидаться окончания уроков. Болели ноги, хотелось спать, на переменках мы с подружками заговорщицки обсуждали события прошедшей ночи, хвастались фантиками от конфет и думали, что учителя ни о чем не догадываются. В таком небольшом местечке, как Ивье, все учителя знали о наших праздниках, но никогда не высмеивали нас, не подчеркивали, что мы другой нации.

Возвратившись из школы, мы подсчитывали свои "трофеи". Братья набирали не меньше, чем по 100 яиц каждый, а у меня оказывалось 60-70 штук. В этот день в мечети так же, как садогу, делили крашенные яички. Соседи и родственники заходили друг к другу в гости и обменивались садогой. Бабушки и дедушки, молодые мамы наряжали маленьких детей получше и водили в ближайшие дома, или носили на руках, за традиционным яичком.

Замечательно то, что эта традиция не ушла в прошлое. Недавно я гостила в Ивье у родителей. Мама, как и ежегодно, готовилась к Великдню. Уже были сварены несколько десятков яиц. Но больше всего накуплено конфет - любимое лакомство нынешних детей, которые охотнее принимают сладости, чем традиционные крашенные яички.

Когда мои дети были маленькими, я специально возила их на этот праздник в Ивье. Отец, как обычно, шил для них "торбочки" и водил по соседям за ручку. Надеюсь, что через несколько лет на той же машинке он сошьет "торбочку" для правнука или правнучки, и все снова повторится. И не столь важно, откуда эта традиция. Важно, что это настоящий праздник, особенно для детей. Мне и сегодня радостно и легко на душе от этих воспоминаний детства.

Вслед за литовским журавлём

Казанский писатель, переводчик, публицист Фаяз Фаизов продолжает свою поездку по городам и местечкам Литвы, где издавна, уже более шести веков проживают татары, названные в этнографической науке литовскими. Ф.Фаизов уже около 10 лет занимается исследованием истории и культурой литовских татар, которых ЮНЕСКО определил как «реликтовый народ». С багажом набранных знаний, а также имея за плечами опыт выступления на нескольких Международных научно-практических конференциях по проблемам литовских татар, проживающих ныне не только в Литве, но и в Белоруссии, Польше, автор намерен в ближайшее время завершить работу над своей книгой.

4 февраля 2005 года Ф.Фаизов побывал в очередном городе Литвы - Висагинасе, но с несколько иной целью. Дело в том, что здесь проживает не очень многочисленная, примерно 200 человек, но сплоченная и дружная община татар, не этнических, а приехавших сюда сравнительно недавно из разных уголков бывшего СССР - Татарстана, Башкортостана, Оренбуржья, Челябинской области,

Средней Азии....

Официально община татар Висагинаса зарегистрирована 8 лет тому назад, но не официально она существует намного раньше. Руководит общиной Зиля Каримова. В городе существует татарская воскресная школа, коллектив художественной самодеятельности «Мирас» («Наследие»), детский ансамбль, регулярно проводятся Сабантуи, Курбан-байрамы, Дни Тукая, татарские посиделки, другие мероприятия.

4 февраля активисты татарского общества Висагинаса встретились с Ф.Фаизовым в классе воскресной школы. Писатель рассказал о своей работе, почитал свои стихи на татарском и русском языках, а так же свою детскую поэму «Тылсымлы могоз» («Волшебный рог»), и поэму «Кондырыс кыйссасы» («Сказание о Кундусе»), написанную им по мотивам легенд польско-литовских татар. Висагинские татары захотели по больше узнать об уникальной этногруппе литовских татар, и автор с удовольствием поделился своими знаниями, версиями и предположениями, отве-

Писатель Фаяз Фаизов с красочным панно, подаренным председателем общины татар Висагинаса Зилей Каримовой.

тил на множество вопросов, рассказывал о своих творческих планах. Под конец вечера завязалась целая дискуссия о будущем Татарстана, вообще, всего татарского народа, о путях развития нации, консолидации всех групп татарского народа, выхода его на международную арену со своими достижениями в области как культуры и искусства, так и науки, политики, дипломатии.

Гость из Казани подарил своим соплеменникам из Висагинаса журналы, книги, сборники татарских песен с нотами для детей, а так же написал акrostих, посвященный вновь обретенным друзьям – висагинским татарам.

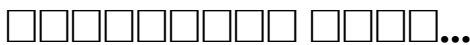
В ответ Зиля ханум Каримова от имени всех выразила благодарность за интересную, содержательную беседу и подарила гостю красочное панно с изображением журавля - символа литовского города Висагинаса.

Во время чаепития, экскурсий по местной атомной станции и достопримечательностям города продолжались непринужденные разговоры о Татарстане и Литве, искусстве и литературе, родных аулах, по которым так скучают висагинские татары.

Активисты татарской общины Висагинаса с писателем Фаязом

Информация "ЛТ"

(Окончание, начало на 7-ой стр.)

мусульманскую молитву. Он подарил Обществу татар Паневежиса священный Коран на арабском языке.

Праздник завершился угощением вкусными татарскими национальными блюдами, которые приготовили наши татарочки: две Розы - Евланова и Паулавичене, а также жена нашего председателя Клара Багатовна. О том, как понравилось угощение и весь праздник, можно судить по светящимся радостью лицам наших гостей и словам благодарности, которые произнес один из присутствующих: "Встретили - как гостей, а проводили - как родных!"

Наша Паневежская община еще очень молодая, немногочисленная. 26 апреля исполнится только год. Благодаря серьезной организационной и культурной работе, мы постараемся привлечь в свои

ПОЗДРАВЛЯЕМ

с 90-летием

ВИЛЬЧИНСКУЮ Розалию Михайловну,

проживающую в г.Немежисе

С юбилеем поздравляем и желаем всей душой:

Счастья, бодрости, здоровья, долгих лет, в семье покой.

Много радости, удачи, интересных добрых встреч -

Только это в жизни может нас от скуки уберечь.

Чтобы в доме Вашем часто раздавался детский смех,

И веселые улыбки озаряли лица всех.

Дети, чтоб не забывали, навещали каждый день.

Внуки, чтобы заходили, в сторону отбросив лень,

Чтобы правнуки почаще заезжали к Вам сюда

И пра-правнуков с собою привозили как всегда.

А в конце мы Вам желаем много-много лет прожить,

Пра-пра-правнуков дождаться, замуж выдать и женить.

Внучка Роза с мужем Иваном,

правнуки: Анжелика, Раймондас, Татьяна и Руслан,

Ji mylėjo artimą kaip save pačią

Marytė MILKAMANAVIČIENĖ

Bendraudama su viena iš Felicijos Radlinskienės dukterų ponia Elena Asanavičienė, daug sužinojau apie jos tėvus. Dabar bandau sujungti išsibarsčiusias mintis, vientisus sakinius ir bijau, ar tai man pavyks. Jaunystėje man teko svečiuotis šioje šeimoje. Mama Vilčinskaitė-Radlinskienė, gimusi 1906 m. Raseiniuose, augo gausioje šeimoje, kurioje buvo trys broliai ir dvi seserys. Felicijos tėvelis buvo karininkas prižiūrėtojas, todėl vaikystėje teko gyventi įvairiose Lietuvos vietose – Kaune, Šiauliuose, Raseiniuose ir kitur. Kaip daugeliui to meto jaunimo, jai neteko mokytis, liko beraštė, tačiau gyvendama Raižiuose iš hodžos išmoko kelias maldas.

1928 m. Felicija sukūrė savo šeimą, ištekėjo už Jono Radlinsko iš Raižių. Čia gyvendami jie vertėsi žemdirbyste iš pusės, o po Antrojo pasaulinio karo apsigyveno Butrimonyse ir vertėsi įvairiais amatais – kailiadirbyste, kepė duoną, gamino girą, o 1948 m. susikūrus kolūkiui dirbo daržininkystėje.

Gyvendama su vyru savo šeimoje užaugino tris dukras, kurios šiuo metu gyvena Kaune. Noriu pabrėžti šios moters ir jos vyro šiltus šeimos santykius, didelį geranoriškumą, atjautą ir nuoširdumą kitiems žmonėms. Be dukrų, šioje šeimoje nuo penkerių metų dar augo Felicijos brolio Stepo sūnus Stepas Vilčinskas. Mirus jo mamai, tėvelis vedė antrą kartą, o pamotė likusių pirmosios žmonos berniukų nemylėjo. Taip brolio sūnus Stepas atsirado tetos Felicijos šeimoje.

Mažai patyręs motinos meilės, tėvo rūpesčio ir šilumos, berniukas visa tai surado šioje tetos šeimoje. Augdamas tarp trijų pusseserių, jautėsi laimingas ir lygiateisis šeimos narys. Užaugęs išvyko į Vilnių išmokti amato, ten susipažino su būsima žmona Sonia, kurią vėliau vedęs gyveno Keturiasdešimt totorių kaime.

Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę Keturiasdešimt totorių kaime atsikūrė ir totorių bendruomenė, kurios pirmininku buvo išrinktas Stepas Vilčinskas. Jo daliai teko ten esančios mečetės kapitalinis remontas. Kai kurie žmonės talkino sąžiningai, bet buvo ir tokių, kurie užsiminėjo vien kritika ir įvairiais įtarinėjimais dėl statybinių medžiagų iššvaistymo. Nuoširdus, jautrios sielos žmogus buvo giliai įskaudintas ir iš gyvenimo pasitraukė pats.

Anksti mirus Felicijos seseriai, o vyrui vedus antrą kartą, vėl du berniukai buvo pamotės nelabai mylimi. Vėliau, mirus tėvui, pamotė berniukus paliko vienus likimo valiai. Neaiškiomis aplinkybėmis sudegus jų namui, geroji teta Felicija priglaudė pas save ir šiuos našlaičius – Juožą ir Miką Kanarskus, jau paauglius. Iš šių namų jie buvo išlydėti į kariuomenę, o sugrįžusiems ir suradusiems savo antrąsias puses, buvo iškeltos vestuvės.

Šioje šeimoje, palaidojus vyrą, visą laiką gyveno Felicijos mama. Dažnai čia prisiglausdavo močiutės pusseserė Marija Fazalzinienė. Felicijos broliui Motiejui su šeima išvykus į Rusiją uždarbiauti, šioje šeimoje prisiglaudė jų vyriausioji dukra Elena, nes jau tuo metu dirbo Butrimonių pašte. Ir taip susidarė didelis būrys artimųjų, kuriuos reikėjo valgydinti, apręnti.

Kai šeima dar gyveno Raižiuose, jie slapstė ir globojo dvi žydaites iš Butrimonių miestelio. Tai šešiolikos ir septyniolikos metų Reznikaitės. Šifra ir Dora, apiplyšusios ir alkanos, atvestos vieno belaisvio, prašėsi prieglobsčio dviem paroms, o išbuvo dvejus metus. Tėvelis po lova iškasė duobę ir, reikalui esant, jos greit galėdavo ten pasislėpti, o ant duobės dangčio papildavo bulvių. Ir taip po dviejų metų slapstymosi joms atsirado viltis, kaip žvaigždė padangėje, pakilti naujam gyvenimui. Po karo jos susirado giminių bei pažįstamų ir išvyko gyventi į Kauną. Ten sukūrė šeimas, išaugino po

Felicija Radlinskienė su dukromis. Iš dešinės į kairę: Elena, Rozalija, Felicija Radlinskienė ir Marytė.

vieną vaiką. Vėliau Šifra su vyru ir dukra išvažiavo į Izraelį (šiuo metu ji jau mirusi), o Dora, būdama garbaus amžiaus, šiuo metu su sūnumi gyvena Kaune, dažnai palaiko ryšius su Felicijos vyriausia dukra Elena. Už šių dviejų merginų slapstymą Felicija apdovanota Lietuvos Vyriausybės medaliu „Už žydų gelbėjimą“.

Felicijos vyras Jonas Radlinskas nuo sunkaus darbo prarado sveikatą ir 1986 m. mirė. Likusi našlė Felicija, nepalūžo, augino ir mokė dvi jaunesnes dukras – Rozaliją ir Marytę. Vyriausioji dukra Elena jau buvo ištekėjusi ir kūrė savo gyvenimą atskirai. 1963 m. Felicija išvyko gyventi į Kauną pas dukrą Rozaliją, augino anūkes, buvo tikroji namų šeimininkė. Už gerumą ir viltį, už tai, kad gyvenime padarė daugiau nei priklausė, ji verta didžiulės pagarbos. Nuo tokių žmonių pasaulis būna jaukesnis, saugesnis, jame daugiau šviesių spalvų ir šiltų žodžių. Žinoma, šie darbai atlikti padedant vyrui Jonui. Felicija mirė 1988 metais, palaidota Raižių kapinėse. Dukrų prižiūrėti kapai tvarkingi, skęsta gelėse.

Dar trumpai noriu paliesti ir dukrų, kurios taip pat užaugo darbščios, pareigingos ir nuoširdžios gyvenimą.

Vyriausioji dukra Elena su vyru Jonu Asanavičium po vedybų bandė kurtis Vilniuje. Elena čia baigė siuvimo-kirpimo kursus ir visą gyvenimą dirbo pagal šią specialybę. Trejus metus ji dirbo „Lelijos“ siuvimo fabrike, o kai pervaziavo gyventi į Kauną – „Dobilo“ fabrike. Už ilgametį darbą lengvosios pramonės įmonėse Elena apdovanota šios ministerijos septyniais „Darbo pirmūno“ ženklais, darbo veterano medaliu, daug kartų skatinta garbės raštais ir piniginėmis premijomis. Jos šeima užaugino dukrą Feliciją ir sūnų Romą.

Vidurinioji dukra Rozalija Bagdanavičienė, baigusi Kauno medicinos mokyklą, dirbo Kauno klinikų ginekologinių opera-

*Istorijos puslapiai***AUKSO ORDA IR JOS VALDOVAI***Straipsnis parengtas pagal Ravilio Amirchano knygą „Aukso Orda ir jos valdovai“, išleistą Kazanėje 2003 m. (Tęsinys, pradžia – Nr. 9 – 10 (80 – 81), 11 (82), 1 (84))***Chano Batu paveldėtojas**

Einant į pabaigą chano Batu valdymui, Aukso Orda vis dar buvo priklausoma nuo Mongolų imperijos centro. Kaganas Munke, valdęs Karakorume, buvo pripažįstamas visos šalies valdovu. Batu taip pat pripažino kagano viršenybę, kaldino monetas su Munke atvaizdu. Jis netgi prašė kagano paskirti savo vyriausiąjį sūnų Sartaką Aukso Ordos chanu.

Dar esant gyvam tėvui, Sartakas Aukso Ordoje turėjo didelę įtaką. Keturiasdešimtaisiais XIII amžiaus metais kai kurie daliniai rusų kunigaikščiai labiau buvo priklausomi nuo Sartako nei nuo greitai senstančio Batu. Į chanzade (caraičio) šalį dažnai atvykdavo Vladimiro ir kiti rusų kunigaikščiai. Dėl Aukso Ordoje vyravusio pakantumo įvairioms religijoms netgi Batu šeimoje buvo skirtingų religijų atstovų. Sartakas linko prie krikščionybės ir globojo krikščionis. Ko gero, ne veltui 1251 metais Aleksandras Nevskis susibroliaavo su Sartaku. Tai leido kunigaikščiui gauti karinę pagalbą iš Ordos kovoje su vokiečių riteriais. Sartakas įsikūso į Aleksandro santykius su broliu Andrejumi, kuris nenorėjo būti Ordos duoklininku. Aleksandras pats prisidėjo prie brolio sutramdymo, buvo pripažintas didžiuoju kunigaikščiu ir iškilmingai įvažiavo į Vladimirą. Sartako būstinė greičiausiai buvo Kryme, kur jį 1253 metais aplankė Giljomas Rubrukas. Caraitis dažnai lankydavosi pas savo tėvą, kuris tuo metu vis labiau tolo nuo valstybės reikalų. Prieš mirtį Batu pasiuntė sūnų pas kaganą Munke, prašydamas skirti Sartaką chanu, nelaukiant jo mirties. Gerbiantis Batu Munke patvirtino Sartakui tėvo valdžią. Kol Sartakas buvo Munke dvare, mirė chanas Batu. Tuo nusprendė pasinaudoti Batu brolis Berke (Baraka) ir jo artimieji. Vietoje

Sartakas. Dail.Rušanas Šamsutdinovas.

Sartako į sostą skubiai buvo pasodintas Berke. Greičiausiai jis norėjo pašalinti jaunąjį chaną ir pakvietė jį apsilankyti būstinėje, tačiau, baimindamasis dėl savo gyvybės, Sartakas atsisakė atvykti pas dėdę, tuo sukeldamas jo pyktį. Tuomet Berke nusiuntė pasiuntinius pas sūnėną, reikšdamas nepasitenkinimą dėl jo nepaklusnumo, tačiau Sartakas pareiškė apie nenorą matytis su tėvo broliu.

Netrukus po šių įvykių Sartako gyvybė netikėtai nutrūko. Greičiausiai jis buvo nunuodytas. Kai kurie istorikai Sartako nužudymą priskiria Berke šalininkams, tačiau atskleisti tikrąjį jaunojo chano mirties priežastį dabar, turbūt, jau neįmanoma.

Berke tuomet vis dėlto nepavyko įsitvirtinti valdžioje, nepaisant Sartako žūties. Čingischano proanūkiui Sartakui nors ir neteko atsisėsti į tėvo sostą, tačiau jis įėjo į viduramžių istoriją kaip ryški asmenybė.

Kaip valdžioje atsidarė moteris

Kai Karakorume buvo gauta žinia apie Sartako mirtį, kaganas Munke Aukso Ordos chanu paskyrė Sartako mažametį sūnų Ulakči. Kaganas į Aukso Ordą išsiuntė savo emyrus, kurie pagerbė Batu žmonas, sūnus ir brolius. Bet svarbiausia tai, jog jis įsakė Barakčīn

Barakčīn-chatun ir jos anūkas Ulakči.

Chatun (vyriausiajai chano Batu žmonai, greičiausiai Sartako motinai ir Ulakči senelei) auklėti caraitį, kol jis užaugs ir užims tėvo sostą. Tokiu būdu Aukso Ordos chanu tapo mažametis Ulakči, o Barakčīn Chatun ėmė valdyti jo vardu.

Tačiau Ulakči gyveno nedaug ilgiau už tėvą, mirė 1257 metais net nepradėjęs valdyti. Jo mirties aplinkybės irgi liko neišaiškintos. Po Ulakči mirties Barakčīn Chatun nusprendė į sostą pasodinti kitą chano Batu anūką Tuda Mengu. Tokiu būdu ši nepaprastai protinga moteris siekė išlaikyti valdžią savo rankose kaip ir Ulakči atveju.

Tačiau jai nepritarė Ordos aristokratija, siekusi, kad chanu taptų velionio Batu brolis Berke. Tai paskatino Barakčīn Chatun kreiptis pagalbos į Batu pusbrolių chaną Chulagu, viešpatavusį Irane, tačiau netrukus šios įtakingos moters planai buvo atskleisti. Patyrusi nesėkmę ji bandė bėgti pas Chulagu, bet tais pačiais 1257 metais buvo pagauta ir pasmerkta mirčiai. Tokiu būdu nei Batu žmona, nei sūnus, nei anūkai nesugebėjo įsitvirtinti Aukso Ordos soste.

Islamo priėmimas

Po šių įvykių kaganas Munke Aukso Ordos chanu paskyrė Batu brolių Berke, kuris atsidėkodamas nusiuntė į Karakorumą daugybę dovanų ir surengė šventę išviešpatavimo proga.

Ir iki tol simpatizavęs islamui Berke tapo musulmonu, o savo vardą pakeitė į Baraka, ką reiškia „Gerovės šaltinis“. Sekdami chano pavyzdžiu, islamą priėmė jo artimieji ir kiti dvariškiai. Oficialiai tapęs musulmonu, chanas Berke pripažino Bagdado kalifą savo dvasiniu vadovu ir aktyviai su juo

susirašinėjo.

Bere ir Chulagu buvo pusbroliai. Berke tėvas buvo Džučiš, o Chulagu – Tulis.

Chulagu, norėdamas pasigviešti Bagdado kalifo turtus, nusprendė užpulti jo valdas. Kaganas Munke davė tam leidimą. Matyt, tai įvyko dar esant gyvam Batu. Berke, tuomet buvęs caraičiu, draugavo su Bagdado kalifu Abasu, todėl nusprendė užkirsti kelią karui ir kreipėsi į savo brolių Batu apskūsdamas Chulagu. Batu per Munke pasiekė, kad karo veiksmai prieš kalifą būtų atšaukti. Po Batu mirties, kai Aukso Ordos chanu tapo Berke, Chulagu vėl paprašė kagano leisti jam pulti kalifatą. Šįkart kaganas nesipriešino Chulagu ketinimams. Didelė Chulagu kariuomenė įsiveržė į kalifo valdas. musulmonų valdovas buvo nužudytas, o kalifato sostinė Bagdadas sulyginta su žeme. Chulagu to neužteko, ir jis nusprendė pulti visą islamo pasaulį, kartu ir Egiptą. Šie ir kiti įvykiai labai apsunkino santykius tarp Berke ir Chulagu, ir galų gale atvedė prie karo tarp dviejų pusbrolių. 1261 metais Širvano vietovėje Azerbaidžane susikovė dviejų Čingizidų kariuomenės. Pradžioje sėkmė lydėjo Berke, bet vėliau iniciatyva perėjo Chulagu. Tais pat metais ties Derbento chanas Chulagu laimėjo dar vieną mūšį. Spausdami Berke pajėgas Chulaguidai šaliai

Berke. Dail. Rušanas Šamsutdinovas.

padarė nepataisomos žalos, masiškai naikindami gyventojus. Tačiau vieno beveik pralaimėto mūšio metu Berke su naujomis jėgomis puolė priešą. Nelaukęs tokios įvykių eigos, Chulagu ėmė trauktis ir atsidūrė ant Tereko upės ledo. Upės ledas neišlaikė ir dauguma jo karių nuskendo. Likę gyvi buvo sumušti. Chanas Chulagu patyrė triuškinamą pralaimėjimą. Šis mūšis įėjo į istoriją kaip mūšis prie Geležinių vartų. Taip Aukso Ordos laikais buvo vadinama

įžymioji Derbento kalnų perėja.

Po šių įvykių Chulagu gyveno neilgai – jis mirė 1264 metais. Jo sostą užėmė sūnus Abaka, kuris dažnai kariavo su Berke, bet visuomet nesėkmingai.

Chano Berke valdymo metu buvo įvykdytas antrasis Aukso Ordos gyventojų surašymas. 1257 metais Berke valdininkai, vykde rusų kunigaikštysčių surašymą, nusprendė surašyti ir Novgorodo gyventojus. Šie iki tol nemokėjo duoklės Aukso Ordai, todėl pasipriešino tokiam sumanymui. Tačiau kunigaikštis Aleksandras Nevskis, gerai supratęs, kuo gali baigtis toks nepaklusnumas, sutramdė maištininkus. Novgorodo kunigaikštystė, kitados išvengusi sutriuškinimo, pripažino chano valdžią ir Aukso Ordai ėmė mokėti duoklę.

1263 metais islamo priėmimo proga chanas Berke nusiuntė pasiuntinius į Egiptą, pas tais laikais įžymų sultoną Beibarsą. Dėl to Aukso Ordos ir Egipto santykiai tapo tvirti ir draugiški.

Berke apibūdinamas kaip sąžiningas, išvalgus, protingas valdovas, vengiantis beprasmiškos kraujo praliejimo. Pagrindine savo užduotimi jis laikė islamo išsaugojimą ir tvirtinimą, griežtai laikantis Korano principų. Todėl amžininkai jį titulavo „nasr ad – din“ (tikėjimo gynėjas), „abu al – magali“ (išaukštintu *(Bus daugiau)*

Iš rusų kalbos vertė Adas Jakubauskas

Paskui lietuvišką gervę

Rašytojas, vertėjas, publicistas Fajzas Faizovas tęsia savo kelionę po Lietuvos miestus ir kaimus, kur jau daugiau nei šešis amžius gyvena totoriai, istoriografijoje vadinami Lietuvos totoriais. F.Faizovas jau daugiau nei dešimt metų tyrinėja Lietuvos totorių, kuriems UNESCO suteikė „reliktinės tautos“ statusą, kultūrą ir istoriją. Keliose mokslinėse – praktinėse konferencijose skaitęs pranešimus apie Lietuvos totorių gyvenančių Lietuvoje, Baltarusijoje ir Lenkijoje, problemas, autorius ruošiasi artimiausiu metu užbaigti savo knygą apie šią etninę grupę. 2005 metų vasario 4 dieną F.Faizovas apsilankė viename iš jauniausių Lietuvos miestų – Visagine. Čia gyvena nelabai gausi Kazanės totorių bendruomenė – apytiksliai 200 žmonių, atvykusių čia palyginti neseniai iš įvairių buvusios TSRS kampelių: Tatarstano, Baškortostano, Orenburgo, Čeliabinsko srities, Vidurinės Azijos. Nepaisant to, bendruomenė yra vieninga ir draugiška. Oficialiai Visagino totorių bendruomenė užregistruota prieš aštuonerius metus, tačiau neoficialiai ji veikia daug ilgiau. Bendruomenės pirmininkė – Zilia Karimova. Mieste veikia sekmadieninė mokykla, meninės saviveiklos

kolektyvas „Miras“ („Paveldas“), vaikų ansamblis, reguliariai rengiamas Sabantujus, Kurban Bairamas, Tukajaus dienos, totorių pasisėdėjimai, kiti renginiai.

Vasario 4 dieną Visagino totorių bendruomenės aktyvistai sekmadieninės mokyklos klasėje susitiko su F.Faizovu. Rašytojas papasakojo apie savo darbą, paskaitė savo eilėraščių rusų ir totorių kalbomis, taip pat vaikišką poemą „Stebuklingasis ragas“ („Tylsymly momez“), poemą „Pasakojimas apie Kuntusį“ („Kondryrs kyjssasy“), parašytą pagal Lietuvos ir Lenkijos totorių legendų motyvus. Visagino totoriai panorą sužinoti daugiau apie unikalią Lietuvos totorių etninę grupę, ir autorius mielai pasidalijo savo žiniomis, versijomis ir spėliojimais, atsakė į daugybę klausimų, papasakojo apie savo kūrybinius planus. Vakarui einant į pabaigą, kilo diskusija apie Tatarstano, visos totorių tautos ateitį, nacijos tobulėjimo kelius, visų totorių tautos grupių konsolidaciją, išėjimą į tarptautinę areną su kultūros ir meno srityse, taip pat mokslo, politikos ir diplomatijos laimėjimais.

Svečias iš Kazanės padovanojo savo tautiečiams, gyvenantiems Visagine,

Rašytojas Fajzas Faizovas su Visagino totorių bendruomenės pirmininke Zilia Karimova.

žurnalų, knygų, dainų rinkinių su natomis vaikams, taip pat parašė akrostichą, skirtą naujiems draugams – Visagino totoriams.

Savo ruožtu Zilia chanum Karimova visų vardu išreiškė padėką už įdomų, turiningą pokalbį ir padovanojo svečiui spalvotą pano su gervės atvaizdu – Visagino simboliu.

Prie arbatos puodelio, vėlesnės ekskursijos po Ignalinos atominę elektrinę metu bei lankant miesto įžymybes, buvo kalbama apie Tatarstaną ir Lietuvą, meną ir literatūrą, gimtuosius kaimus,

„LT“ informacija

Totorių ir turkų papročiai (Gimimas, vedybos, mirtis) *Domas DEDINAS ir Pavelas ROGOVIC*

Vilniaus universiteto lietuvių filologijos ir užsienio (turku) kalbos specialybės IV kurso studentai

Gimstame. Vedame. Mirštame. Toks visų mūsų gyvenimas. Ne paslaptis, kad šituos svarbiausius žmogaus gyvenimo etapus lydi ir specifinės apeigos. Tik ne dažnas susimąstome apie tai, kad kitiems šitie etapai gali turėti kitokią reikšmę. O juk dėl to kaipmat pasikeičia ir apeigos. Savų akivaizdžių skirtumų nuo lietuvių turi totorių apeigos, susijusios su gimimu, vedybomis ir mirtimi. Šie papročiai yra nulemti arabiškos bei musulmoniškos tradicijos bei turi savotiškų panašumų su turkų tradicijomis.

Taigi vaikas gimsta. **Vaiko gimimas** (arabų kalboje gimimas vadinamas *nifas*), kaip ir bet kam kitam, totoriams sukelia džiaugsmą. Tėvas su duona ir druska skuba pas kaimynes ir prašo aplankyti gimdyvę. Tuomet ją lankančios kaimynės taip pat atneša duonos ir druskos. Kaip ir daugelio tautų tradicijose, vaiko gimimą ir kūdikystę lydi įvairūs prietarai. Antai pirmą kartą vaiką išnešti į gryną orą galima tik ketvirtadienį. Nagų negalima karpyti nesukakus metams. Be to, nedera virš vaiko perkelti jokių daiktų arba rodyti jam veidrodį. Taip pat nevalia supti tuščią lopšį.

Tuo tarpu Turkijoje tikima, kad viskas, kas atsitiks per gimdymą, turės įtakos vaiko ateičiai, todėl apie gimdymą niekam nepasakojama. Po gimdymo vyras placentos likučius suvynioja į audeklą ir užkasa į žemę.

Gimdė po gimdymo paprastai lieka lovoje. Tai priklauso nuo aplinkos, kurioje ji gyvena, fizinės būklės, buitinių sąlygų. Pirmą savaitę po gimdymo paprastai skiriama tam, kad būtų sveikinama su gimdymu, o antrą savaitę klausama apie gimdyvės būklę ir sveikatą.

Pagal tradiciją pirmas keturiasdešimt dienų gimdyvei negalima išeiti į lauką ir draudžiama žiūrėti į veidrodį, taip pat draudžiama atlikti namų ruošos darbus. Taigi sukuriama ypatinga aplinka.

Tradiciskai valgiai irgi būna ypatingi: atnešama jogurto, pieno ar kitų pieno produktų. Paprastai jie būna saldūs. Ji būtinai juos turi valgyti ar paragauti, kitaip prapuls pienas.

Naujagimis prižiūrimas itin kruopščiai. Jį dažnai maudo. Nagus nukerpa tik po šešių mėnesių, ta proga yra rengiamos iškilmės. Jei kūdikis – mergaitė, tai prieš nukerpant nagus delnai patepami chna ir nuo tada nagai kerpami reguliariai. Jei kūdikis – berniukas, pagal tradiciją, kai sueina šeši mėnesiai, jo rankos įkišamos į vieno iš vyresniųjų šeimos narių kišenę, kur būna sudėti pinigai. Kuo daugiau vaikas ištraukia pinigų, tuo geresnė ateitis jam žadama. Nuo tos akimirkos apkerpami nagai ir vaikas daugiau niekada neturi turėti ilgų nagų.

Pirmas svarbesnis aktas naujagimio gyvenime yra vardo jam suteikimas. Šventasis azanas, vardo suteikimo apei-

gos naujagimiui, pagal analogiją su panašiu krikščionišku papročiu visiškai nepagrįstai vadinamos „krikštu“, „krikštynomis“, paprastai po vidurdienio vyksta tėvų namuose, dalyvaujant mulai (imamui), dviem liudytojams ir sukviesiems svečiams. Gimdyvės giminaitė arba draugė ant pagalvės įneša išmaudytą naujagimį ir guldo ant stalo, kur dega dvi žvakės, guli Koranas, duona, druska, vanduo, medus ir sūris. Imamas sukalba nijetą (palaiminimą) ir ištaria kūdikiui suteiktą vardą. Po to paliečia jo pirštą imaną (dešinės rankos smilių) ir septynis kartus ištaria *La illa... ir t.t.*, vėl sukalba malda, tada, laikydamas vaiką už dešinės ausies, sugieda *azana* ir ištaria frazę, kurios galia vaikas turi išsaugoti per apeigas jam suteiktą vardą iki paskutinės teismo dienos. Apeigos baigiasi kameto skaitymu, kurio metu mula laiko vaiką už kairės ausies, ir sukalbama tai progai skirta malda. Azanui pasibaigus tėvai įteikia mulai gabalą audeklo, linksmai nusiteikę svečiai susėda prie stalo ir vaišinas pirma baltu sūriu ir bičiulių medumi, po to arbata, pyragu, sluoksniuotais pyragais su mėsos įdaru ir kitais užkandžiais

Po to, kai vaikui prasikalė pirmieji dantys, ruošiami šventė, kuri vadinama *diš budagi* (*diš budasž*). Šią dieną saldumynai gaminami iš rugių. Ta proga kviečiami artimieji ir kaimynai. Tokia pat džiaugsminga šventė būna ir vaiko pirmieji žingsniai.

Pagal tradiciją Turkijoje vaiko gimimui buvo ir yra teikiama didelė reikšmė ir dėl kiekvieno svarbaus gyvenimo etapo rengiamos šventinės ceremonijos. Vardo suteikimo ceremonija yra viena iš jų.

Pasibaigus šventinėms vaišėms visi bendrai nutaria, kokį gi vardą duoti vaikui. Jei tėvai šitai buvo iš anksto nutarę, tai vėliau tai suderinama su abiejų šeimų vyriausiais nariais. Iš abiejų šeimų išrenkamas vyriausias narys, kuris po ritualinės ceremonijos paima vaiką į rankas. Kartu su vaiku jis pasisuka į pietus ir garsiai skaito *azana*¹, po to jis tris kartus ištaria vaiko vardą jam į ausį. Tokiu būdu vyksta ceremonija, per kurią vaikui suteikiamas vardas.

Po šios ceremonijos vaikas yra perduodamas iš rankų į rankas. Visi linki jam laimingo ir ilgo gyvenimo, sveikatos,

gerovės ir daugelio kitų dalykų. Pagal paprotį kiekvienas, kuris laikė vaiką rankose, turi įdėti į jo vystyklus dovaną. Po šios ceremonijos skaitomas Koranas. Taip ši ceremonija ir baigiama.

Kita apeiga, susijusi su gimimu bei žengimu į žmonių pasaulį, bet aktuali tik vyrams, yra **apipjaustymas**. Apipjaustymo ritualas (*sünnet*, arabų k. *sunnat*, osmanų *sunnat*), kurio Lietuvos totoriai griežtai laikėsi, šiandien pamažu nyksta. Stambesniuose konservatyvių pažiūrų centruose, pavyzdžiui, totoriai turi savo apipjaustymo apeigų atlikėjus. Turkiškai jie vadinami *sunetçi* (*sünnetçi*) ir yra didžiai gerbiami. Kai kur buvo kviečiami specialistai iš Yvijos, vėliau iš Vilniaus ligoninės. Kiti totoriai apipjaustymą atlieka rečiau, kartais jį atlieka žydų apeigininkai. Totorių inteligentija visiškai nesilaiko šio papročio, kuris islame nėra būtina religinė apeiga.

Tuo tarpu Turkijoje *sunetas* yra vienas iš pagrindinių religinių papročių. Visi tėvai laikosi šios svarbios tradicijos.

Apie tai, kad sunetas turi būti atliekamas kiekvienam musulmonų vyrui, yra sakoma šventajame Korane. Pagal pranašo Ibrahimo įstatymus apipjaustymas tapo privalomu musulmonams. Po suneto berniukas tampa visateisiu musulmonu. Jeigu kitatikis tuokiasi su musulmonu, tai visų pirma norima, kad jis priimtų islamą. Tuo atveju sunetas yra kaip įrodymas, kad vyras tapo musulmonu.

Tradicija nulemia ir tai, kokio amžiaus turi būti apipjaustomas vaikas. Tą lemia daug faktorių. Ekonominė šeimos padėtis taip pat turi didelės įtakos. Pageidaujama, kad iki 14-15 metų amžiaus vaikui būtų atliktas apipjaustymas. Paprastai apipjaustymas daromas 4-5 metų amžiaus vaikui. Šiai progai paminėti yra priimtina kelti iškilmes. Per sunetą tėvai turi progos įsitikinti sūnaus drąsa. Jei šeimoje yra keletas vaikų, tai apipjaustymą leidžiama atlikti visiems vienu metu, jei vaikų amžius yra panašus.

Apsirūpinusios šeimos padeda atlikti apipjaustymą našlaičiams, vaikams iš neturtingų šeimų. Kai kurios organizacijos taip pat padeda atlikti sunetą ir organizuoja masines suneto atlikimo akcijas. Paprastai sunetas atliekamas pavasarį, vasaros pradžioje arba ankstyvą rudenį. Svarbu yra ir tai, kas ir kaip atlieka

apipjaustymą. Paprasta reikšmė *sunetas* – tai lytinio organo galiuko nupjovimas berniukui. Šio proceso metu vaikas sėdi ant šeimos nario arba šeimos draugo kelių, jis drąsina vaiką ir primena, kad visi tikri vyrai turi praėti

ši išbandymą. Po apipjaustymo vaikas guldomas į puošniai išpuoštą lovą. Aišku, apipjaustymą atlieka specialiai tam paruoštas žmogus.

Dovanos yra būtinas bet kurios šventės elementas. O juk apipjaustymas yra

didžiulė šeimos šventė. Artimieji įteikia dovanas. Pagal tradiciją dovanos turi būti prabangios. Po ceremonijos atlikimo tėvas dosniai atsilygina muzikantams ir

¹ Azanas - arab. kvietimas į malda.

(*Tėsinys sekančiame numeryje*)

MANO PAŽINTYS SU TOTORIAIS

Vytautas SAUKLYS

Trakų rajono Semeliškių vidurinės mokyklos vokiečių kalbos mokytojas

Apie totorius teko išgirsti pirmą kartą, kada dar mokiausi mokykloje. Žinojau, kad tai yra kažkokia nedidelė tauta, o kur ji gyvena, nebuvo aišku. Iš istorijos mes mokėmės apie Aukso Orda, mongo-lų-totorių vadą Čingischaną ir jo sūnų Batuchaną, tačiau išsamesnės informacijos mes apie tai negaudavome. Taip pat iš literatūros pamokų sužinojome apie totorių poetą Musą Džalilį, kuris kalėjo Moabito kalėjime. Iš istorijos pamokų taip pat sužinojome apie islamo religiją, kurią išpažįsta daugelis pasaulio tautų, taip pat totoriai. Tačiau tada buvo tarybiniai metai, kai mokiniams buvo skiepijamas ateizmas, ir religijos klausimai nebuvo iš viso paliečiami mokykloje. Žinojame tik, kad islamas - tai ne krikščionybė, o daugiau nieko. Todėl tuo laiku man islamas ir totoriai buvo mįslė.

Baigęs vidurinę mokyklą, kada studijavau Vilniaus pedagoginiame institute, atsitiktinai išgirdau, kad totoriai gyvena ir Lietuvoje, tačiau sutikti ir pažinti jų neteko. Galbūt jų buvo ir tarp studentų, bet sužinoti to nepavyko. Teko susitikti su karaimais, apie kuriuos taip pat mažai žinojau (vėliau susipažinau plačiau). Tada maniau, jog karaimai ir totoriai yra ta pati tauta. Bet vėliau patys karaimai man įrodė, kad aš klydau, sakė, kad jie (karaimai) pagal tikėjimą - izraelitai, o totoriai - musulmonai. Tada maniau, kad totoriai yra atvykę iš kitur į Lietuvą neseniai kaip ir daugelis kitų tautybių atstovų tais tarybiniais metais.

Būdamas dar studentu 1972 m. rugsėjo, spalio mėnesiais atlikau antrąją savo pedagoginę praktiką Telšių Žemaitės vidurinėje mokykloje. Mes, praktikantai, tuomet gyvenome bendrabutyje kartu su Telšių mokyklų mokiniais. Tuo metu susipažinau su vienu penktos klasės mokiniu, lankančiu antrąją rusų vidurinę mokyklą. Tai buvo Railis Martinkus. Jo tėvas buvo lietuvis, karininkas, o motina totorė. Jis gimęs ir anksčiau gyvenęs Ufoje (Baškirijos sostinėje) su tėvais. Ryšium su tėvo paskyrimu tarnauti Telšiuose, jo šeima persikėlė į Lietuvą. Railis mokėjo totorių kalbą, su mumis kalbėjo rusiškai, suprato ir lietuviškai. Jis daug pasakodavo apie savo ankstesnį gyvenimą Ufoje, kur nuo vaikystės kalbėjo visą laiką totoriškai. Tai buvo mano pirmasis atradimas, susijęs su totoriais. Vėliau Railis man išrašė

totoriškų dainų tekstus: „Kara tavyk“ (Juodoji višta), „Janar čeček“ (...gelė), „Jaratam rus egeten“ (Myliu rusų berną), „Ei, jullar, jullar“ (Ei, keliai, keliai), „Jaz kile“ (Pavasaris atėjo) ir kt. Tie tekstai išliko ir dabar mano senuose užrašuose. Kai kuriuos buvau išmokęs atmintinai. Dainų tekstų atskirus žodžius aš ėmiau lyginti su karaimų kalbos žodžiais, pvz.: „dost – dus“ (draugas), „kin – kion“ (diena). Nustačiau, kad šios kalbos turi kažką bendro, tačiau atskirai paėmus yra savitos.

Vėliau Tarybinėje armijoje 1974-1976 metais man teko kartu tarnauti su totoriais ir artimiau susipažinti su jais. Tada sužinojau, kad yra miestas Kazanė - Tatarstano sostinė, iš kur jie buvo kilę. Vėliau šie kareiviai tapo gerais draugais. Iš jų galima paminėti Irekle Šarifžanov, Ismail Abutalipov, Safiula Šakirov, Jegor Kantejev, Chizbula Medžitov. Jie visi kalbėjo tarpusavyje savo kalba, bet ne blogiau kalbėjo ir rusiškai. Vėliau į armiją atvyko tarnauti nogajai: Musabi Kitajev, Jerochin, Jeldasov, Jarlykapov, Jaušev, kurie sakėsi esą artimai giminingi totoriams. Su totoriais jie susikalbėdavo laisvai kažkuria viena kalba.

Armijoje vienu metu man teko pavaduoti karinio dalinio bibliotekos vedėją, kuri išėjo į nėštumo ir gimdymo atostogas. Ten tarp daugelio rusiškų knygų buvo ir knygų totorių kalba. Kada kareiviai totoriai užeidavo į biblioteką paskaityti, tada aš jiems pasiūlydavau šių knygų, o jie mielai skaitydavo. Po pusės metų į dalinį atvyko naujas seržantas totorius Ilmas Iršatovič Sadijev. Kai jis kartą užėjo į biblioteką, aš jam pasiūliau paskaityti knygą totorių kalba „Berenče jaz“ („Pirmasis pavasaris“). Jis atsakė, kad yra baigęs rusų mokyklą ir iki armijos namuose su tėvais kalbėjęs rusiškai, o totorių kalbos nemokąs. Aš tada labai nustebau, kodėl jis savo gimtosios kalbos nemoka. Jis atsakė, kad nuo vaikystės augęs rusiškoje aplinkoje, tėvai kalbėjo tik rusiškai, nors ir buvo totoriai. Aš tada nepajėgiau suprasti tokio reiškio.

Po metų tarnybos į mūsų dalinį atvyko naujų kareivių, tarp kurių taip pat buvo totorių. Aš atkreipiau dėmesį, kad naujai atvykę kareiviai ir senieji kareiviai totoriai kalbėjosi tarpusavyje rusiškai. Tada aš jų paklausiau, kodėl

jie nesikalba sava kalba. Jie man atsakė, kad nors jie visi ir yra totoriai, bet tarpusavyje nesusikalba. Kodėl? Naujieji kareiviai, pasirodo, buvo ne iš Kazanės, o dalis iš Krymo, dalis iš Kazachstano. O tarpusavyje naujieji kalbėjosi totoriškai. Paklausiau, kodėl taip yra. Jie man atsakė, kad jie nežino, nuo ko čia priklauso. Man tada kilo mintis - nejaugi yra kelios totorių kalbos? O kuri jų tikroji? Atsakymų į tuos klausimus negavau. Taigi tarnybos armijoje dėka aš dar daugiau sužinojau apie totorius ir dar daugiau man kildavo klausimų apie šią paslaptingą tautą. Tai paskatino mane domėtis toliau.

Po tarnybos armijoje 1976-1986 metais aš dirbau Šalčininkų rajono Butrimonių vidurinėje mokykloje vokiečių kalbos mokytoju.

Tais metais aš, be savo kasdieninio darbo, aktyviai įsijungiau į esperantininkų judėjimą. Esperantininkas esu nuo 1970 metų. Esperantininkai esperanto kalba, palaiko ryšius su užsieniu, dalyvauja įvairiuose sąskrydžiuose, susirašinėja. Buvo tokie metai, kada turėjau net 150 laiško draugų įvairiose pasaulio šalyse, kas šiais laikais neįmanoma, nes labai brangiai kainuoja.

Sąskrydžiuose teko susipažinti su esperantininkėmis totorėmis iš Kazanės: Aislu Sagaidak ir Rimma Tschiaikova. Su jomis susirašinėju labai trumpai. Tačiau su vienu, labai aktyviu esperantininku, iš Kazanės susirašinėju nuo 1984 m. iki pat jo mirties. Tai buvo Ibrahim Rachimovič Trigulov. Su juo mes labai ilgai palaikėme ryšius, daug ką gavau iš jo ir labai daug sužinojau. Bet aš apie bendravimą su juo neišsiplėsiu, tai jau tegul bus atskira tema. Vienu žodžiu, jo dėka aš pradėjau savarankiškai mokytis totorių kalbos. Jis man daug davė informacijos. Įdomiausia, kad jis man padarė tokią staigmeną, kurios neužmiršiu kol būsiu gyvas. Ponas Ibrahimas, manęs iš anksto neįsėjęs, atsiuntė dovanų Koraną (rusų kalba). Tuomet vos manęs neištiko šokas, kai pamačiau tokią dovaną.

Prieš tai viename sąskrydyje teko kalbėtis su vienu uzbeku esperantininku. Kalbėjome trumpai apie musulmonų šventą knygą Koraną. Šis uzbekas mane

(*Nukelta į 16-tą psl.*)

MANO PAŽINTYS SU TOTORIAIS

(Atkelta iš 15 psl.)

buvo apie tai įdomiai informavęs: „Koranas yra šventa stebuklinga musulmonų knyga. Ji laikoma garbingiausioje vietoje namuose. Jeigu namuose yra musulmonas ligonis arba serga vaikas, tada paėmę nuo Korano žiupsnelį dulkių jomis patepa ligonio lūpas, ir ligonis pagyja. O jeigu prie Korano ranka prisilies krikščionis ar kito tikėjimo žmogus, ne musulmonas, tai jis gali būti užmuštas akmenimis“.

Todėl po to aš greit parašiau Ibrahimui, paklausiau, ką man daryti dabar, kokių tikslu man siuntė Koraną. Ponas Ibrahimas mane savo laiške nuramino, parašė, kad tokią informaciją man suteikė apie Koraną iš viso neaiškus žmogus ir visa tai yra didžiausias absurdas. Tada aš nusiraminau, tačiau Koraną suvyniojau ir paslėpiau taip, kad net ir vagis norėdamas surasti nebūtų galėjęs. Be to, tais laikais skaityti jį buvo pavojinga. Aš, kaip krikščionis, ir Biblijos nebuvau dar skaitęs, nes ateizmo laikais buvo draudžiama. Už tai, jeigu kas būtų radęs, pamatęs skaitant šventas knygas, būtų įskundęs. O tada mokytojas būtų visam laikui netekęs darbo, o galbūt ir diplomo.

Tiktai kai Lietuvoje prasidėjo atgimimo metai, aš ištraukiau Koraną iš savo slėptuvės ir pradėjau skaityti. Pavojus praėjo. Dabar aš kartais irgi pavartau Koraną.

Atgimimo metais, jau nuo 1986 m., pradėjau mokytojauti Trakų rajone lietuviškoje mokykloje. Tada atsivėrė platus kelias pažinti visas tautines Lietuvos mažumas. Vieną kartą perskaičiau straipsnį laikraštyje apie Keturiasdešimt totorių kaimą. Nuo Vilniaus jis netoli, todėl vieną dieną smalsumo pagautas aš paėmęs fotoaparatai nuvažiavau ten. Nufotografavau Keturiasdešimties totorių kaimo įžymybes: senąją mečetę, šalia jos esančius senuosius kapus, taip pat naująsias kapines. Tame kaime tikėjais išgirsti žmones, kalbančius totoriškai. Deja, neišgirdau, visi visur kalbėjo rusiškai.

1990 m. sužinojau, kad Vilniuje veikia sekmadieninė totorių kalbos mokykla. Aš pasiryžau ją lankyti. Mane ten priėmė, o šiaip ją lankė įvairaus amžiaus Lietuvos totoriai. Šią mokyklą (ji Liubarto gatvėje) aš lankydavau kiekvieną sekmadienį 6 mėnesius. Totorių kalbą ten dėstė mokytoja, atvykusi iš Krymo, Elmira Ismailovna Bekirova. Pamokos vykdavo

rusų kalba. Paaiškėjo, kad visomis mokymosi priemonėmis, kurias man buvo atsiuntęs Ibrahimas iš Kazanės, aš nepasinaudosiu, o teks vesti užrašus, nes čia mus mokė Krymo totorių kalbos, kuri skiriasi nuo Kazanės totorių. Vėliau vasarą tais metais atostogavau, po to prasidėjo įtempti 1991 metai su sausio įvykiais, ir aš jau nebelankiau tos mokyklos.

Po kiek laiko pasirodė S.Kričinskio knyga „Lietuvos totoriai“, iš kurios sužinojau, kad Lietuvos totoriai jau keli šimtai metų nebevartoja savo kalbos.

O dar vėliau sužinojau, kad leidžiamas

Reiškiamė gilią užuojautą nelaukta
iš šio pasaulio išėjusios

Marijos Muchlios

artimiesiems.

Vilniaus apskrities totorių
bendruomenė

Reiškiamė gilią užuojautą
Motiejui Abunevičiui ir Rozalijai
Abunevičiūtei dėl sesers

Elžbietos Poltorožickienės

mirties.

Alytaus apskrities totorių
bendruomenė

LIETUVOS TOTORIŲ VISUOMENINĖS ORGANIZACIJOS IR JŲ VADOVŲ TELEFONAI

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

Tel. (8 – 5) 2 605 869, Mob. 8 682 72 328 El.p. jakubauskas@gmail.com

Kauno apskrities totorių bendruomenė

Pirmininkas Romas Jakubauskas

Tel. (8 – 37) 71 6885, Mob. 8 674 17710

El.p. rrj73@kalmieciai.lt

Vilniaus apskrities totorių bendruomenė

Pirmininkė dr. Galina Miškinienė

Tel. (8 – 5) 232 189, Mob. 8 615 10 166

El.p. vytogas@delfi.lt

Vilniaus apskrities totorių bendruomenės švenčių skyrus

Pirmininkė Svetlana Jakubovskaja – Medianceva

Tel. (8 – 387) 51053, Mob. 8 680 53077

Alytaus apskrities totorių bendruomenė

Pirmininkas Ipolitas Makulavičius

Tel. (8 – 315) 21 900, Mob. 8 686 56 801

Panevėžio totorių bendruomenė

Keturiasdešimt totorių kaimo totorių bendruomenė

Pirmininkas Jokūbas Jasinskis

Tel. Mob. 8 681 47929

Nemėžio kaimo totorių bendruomenė

Pirmininkė Aiša Iljasevič

Tel. (8 – 5) 2355689

Folkloro ansamblis „Alije“

Vadovas Alik Melech

Tel. (8 – 5) 24 32 623, Mob. 8 682 85559

Visagino totorių bendrija

Pirmininkė Zilia Karimova

Tel. (8 – 386)60 174, Mob. 8 686 14723

El.p. karim@tts.lt

Lietuvos totorių bendruomenių
sąjungos laikraštis

Totorių g. 6, 3000 Kaunas
Leidžiamas nuo 1995 m. sausio

ISSN 1822-2072

Vyr. redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8-37-760816, El.p. galsit@delfi.lt

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ 8-5-2605869, mob. 8-682-72328

Ats. sekretorius: Jonas Ridzvanavičius ☎ 8-37-736802, El.p. ridzjona@pit.ktu.lt

Lietuvių kalbos stilistė: Jūratė Čirūnaitė ☎ 8-37-227326

Redakcinės kolegija:

R. Makaveckas ☎ 8-37-390641, I. Mažitova ☎ 8-37-725758

R. Jakubauskas ☎ 8-37-716885 mob. 8-674-17710 El.p. rrj73@kalmieciai.lt

G. Miškinienė ☎ 8-5-23221891

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. Tiražas - 500 egz.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.